

Illustrationer av Landskapsarkitektur

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, LTJ

Författare: Fanny Jacobsson

Titel: Illustrationer av landskapsarkitektur

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Huvudområde: Landskapsarkitektur

Nyckelord: Fredrik Magnus Piper, Knut Forsberg, Gunnar Martinsson, Landskapsarkitekter, Landskapsarkitektur, Ritningar, Planer, Bilder, Illustrationer.

Handledare: Åsa Klintborg-Ahlklo

Examinator: Eva Gustavsson

Kurskod: EX0379

Kurstitel: Skriva om landskap

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: C

Utgivningsort: Alnarp

Månad, år: Mars 2009

Serie: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Omslagsbild: Gunnar Martinsson, Möller, Lotte, *Tre mästare, tre trädgårdar*, Per Friberg, Gunnar Martinsson, Sven-Ingvar Andersson, Natur och Kultur, Stockholm, 2006 sid. 38.

Sammandrag

Denna kandidatuppsats behandlar tre svenska landskapsarkitekter och deras ritningar och illustrationer. Landskapsarkitekterna är från 1700-talet, 1800-talet respektive 1900-talet. De tre personerna är: Fredrik Magnus Piper, Knut Forsberg och Gunnar Martinsson. Landskapsarkitekterna tas upp i kronologisk ordning i var sitt kapitel där det först redogörs för personens liv, utbildningar och arbeten. Därefter följer en beskrivning av tre planer och tre övriga bilder såsom perspektiv, detta med undantag för Forsberg som jag ej har funnit några övriga bilder av. Kapitlen avslutas med en sammanfattning och reflektioner över bilderna.

Det finns ett rikt bildmaterial efterlämnat av Fredrik Magnus Piper. Han var en mycket skicklig tecknare och målare. Många av hans bilder är penn- eller tuschteckningar färglagda med akvarell. Han byggde upp sina bilder med hjälp av olika kulörer och valörer för att skapa ljus, skugga och djup. Pipers efterlämnade konstnärliga samling utgör ett unikt dokument över 1700-talets trädgårdskonst.

Knut Forsberg är inte lika känd som de två övriga och det finns inte heller lika många bilder bevarade. Han hade lärt sig akvarellteknik och använde färgerna för att bygga upp sina planer och göra vackra presentationsritningar.

Gunnar Martinsson har en mycket distinkt stil och har främst skapat många svartvita linjeteckningar. Han illustrerade sina två egna trädgårdsböcker med exempel på planer och perspektiv för olika trädgårdar.

Med denna uppsats vill jag ge exempel på hur svenska landskapsarkitekter har illustrerat landskapsarkitekturen i olika tider.

Nyckelord: Fredrik Magnus Piper, Knut Forsberg, Gunnar Martinsson, Landskapsarkitekter, Landskapsarkitektur, Ritningar, Planer, Bilder, Illustrationer.

Abstract

This bachelor thesis discusses three Swedish landscape architects and their plan drawings and illustrations. The landscape architects are from the 18th century, the 19th century respectively the 20th century. The three persons are: Fredrik Magnus Piper, Knut Forsberg and Gunnar Martinsson. The landscape architects are brought up in chronological order in a chapter each where the person's life, educations and work are described. Following is a description of three plan drawings and three other illustrations like perspectives, this with the exception of Forsberg, I haven't found any other illustrations made by him. The chapters are completed with a summary and reflections on the pictures.

There is a vast collection of drawings left by Fredrik Magnus Piper. He was a very talented artist and painter. Many of his illustrations are watercoloured pen- or ink drawings. He built his pictures with the help of different colours and hues to create light, shadows and depth. The artistic collection left by Piper is a unique document of garden art from the 18th century.

Knut Forsberg is not as known as the two others and there isn't as many pictures by him left. He had learned the technique of watercolour and used the colours to build up his plan drawings and to make beautiful presentations.

Gunnar Martinsson has a very distinct style and has in particular made many black and white line drawings. He illustrated his two own garden books with examples of plan drawings and perspectives of different gardens.

With this thesis I would like to give examples of how Swedish landscape architects have illustrated landscape architecture during different times.

Förord

Jag skulle vilja tacka alla som har hjälpt mig i arbetet med denna kandidatuppsats. Tack till min handledare Åsa Klintborg-Ahlklo och mina klasskamrater som har bistått mig under arbetets gång. Ett särskilt tack till Gunnar Martinsson för vänligt bemötande och för sitt medgivande till publicering av bilderna i denna uppsats.

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'Fanny', enclosed within a simple oval loop.

Fanny Jacobsson
Åkarp 2009-03-24

Figurförteckning

Figur 1. Fredrik Magnus Piper, Sirén, Osvald, *Kinas trädgårdar och vad de betytt för 1700-talets Europa, andra delen*, Aktiebolaget Svensk Litteratur, Stockholm, 1950, sid. 51.

Figur 2. Fredrik Magnus Piper, Sirén, Osvald, *Kinas trädgårdar och vad de betytt för 1700-talets Europa, andra delen*, Aktiebolaget Svensk Litteratur, Stockholm, 1950, sid. 195.

Figur 3. Fredrik Magnus Piper, red. R. Millhagen, *Fredrik Magnus Piper: Texter och kommentarer, Beskrifning öfwer Idéen och General-Plan till en Ängelsk Lustpark författad åren 1811 och 1812 af F.M. Piper*, Byggförlaget, Stockholm, 2004 sid. 185.

Figur 4. Fredrik Magnus Piper, Sirén, Osvald, *Kinas trädgårdar och vad de betytt för 1700-talets Europa, andra delen*, Aktiebolaget Svensk Litteratur, Stockholm, 1950, sid. 197.

Figur 5. Fredrik Magnus Piper, red. K. Lindegren, *Fredrik Magnus Piper och den romantiska parken*, Kungl. Akademien för de fria konsterna, 1981, sid. 103.

Figur 6. Fredrik Magnus Piper, red. K. Lindegren, *Fredrik Magnus Piper och den romantiska parken*, Kungl. Akademien för de fria konsterna, 1981, sid. 93.

Figur 7. Knut Forsberg, Suneson, Torbjörn, Knut Forsberg i *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*, red. T. Andersson, T. Jonstoj, K. Lundquist, Byggförlaget, Stockholm, 2000, sid. 122.

Figur 8. Knut Forsberg, Suneson, Torbjörn, Knut Forsberg i *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*, red. T. Andersson, T. Jonstoj, K. Lundquist, Byggförlaget, Stockholm, 2000, sid. 118.

Figur 9. Knut Forsberg, Suneson, Torbjörn, Knut Forsberg i *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*, red. T. Andersson, T. Jonstoj, K. Lundquist, Byggförlaget, Stockholm, 2000, sid. 126.

Figur 10. Gunnar Martinsson, Martinsson, Gunnar, *En bok om trädgårdar*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm, 1957, sid. 37.

Figur 11. Gunnar Martinsson, Martinsson, Gunnar, *En bok om trädgårdar*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm, 1957, sid. 36.

Figur 12. Gunnar Martinsson, Larsson, Lena, Martinsson Gunnar, *Mitt hem och min trädgård*, Tidens förlag, Stockholm, 1963 sid. 281.

Figur 13. Gunnar Martinsson, Larsson, Lena, Martinsson Gunnar, *Mitt hem och min trädgård*, Tidens förlag, Stockholm, 1963 sid. 280.

Figur 14. Gunnar Martinsson, Möller, Lotte, *Tre mästare, tre trädgårdar*, Per Friberg, Gunnar Martinsson, Sven-Ingvar Andersson, Natur och Kultur, Stockholm, 2006 sid. 100.

Figur 15. Gunnar Martinsson, Larsson, Lena, Martinsson Gunnar, *Mitt hem och min trädgård*, Tidens förlag, Stockholm, 1963 sid. 338.

Figur 16. Gunnar Martinsson, Isling, Bengt, Suneson, Torbjörn, Gunnar Martinsson i *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*, red. T. Andersson, T. Jonstoj, K. Lundquist, Byggförlaget, Stockholm, 2000, sid. 273.

Figur 17. Gunnar Martinsson, Möller, Lotte, *Tre mästare, tre trädgårdar*, Per Friberg, Gunnar Martinsson, Sven-Ingvar Andersson, Natur och Kultur, Stockholm, 2006 sid. 38.

Innehållsförteckning

Sammandrag	4
Abstract	5
Förord	6
Figurförteckning	7
Innehållsförteckning	9
Inledning	10
Bakgrund.....	10
Mål och syfte	10
Material och metod.....	11
Avgränsning.....	11
Disposition	11
Fredrik Magnus Piper	14
Pipers ritningar.....	16
Stourhead	19
Haga	21
Drottningholm	23
Turkiska Paviljongen.....	25
Neptuni Tempel.....	27
Minnestempel över Gustav III.....	29
Sammanfattning och reflektioner kring Fredrik Magnus Pipers bilder	30
Knut Forsberg	31
Forsbergs ritningar	33
Cederlunds villa	35
Karlbergs slott	37
Skara stadsplan	39
Sammanfattning och reflektioner kring Knut Forsbergs bilder	40
Gunnar Martinsson	41
Martinssons ritningar.....	42
Terrassträdgård i svår terräng	45
Trädgård inom fyra väggar.....	47
Gunnar Martinssons Trädgård.....	49
Liten trädgård	51
Garnisonen, Stockholm	53
Uterummet	55
Sammanfattning och reflektioner kring Gunnar Martinssons bilder.....	56
Avslutning och Reflektioner	57
Referenser	59

Inledning

Bakgrund

Uppsatsen ”Illustrationer av landskapsarkitektur” är skriven i kursen ”Skriva om landskap” och är en kandidatuppsats under det tredje året av landskapsarkitektutbildningen vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp.

Ämnesvalet för denna uppsats utgick från mitt intresse av illustrationer och bilder. Detta är något som jag alltid har tyckt är roligt och i denna uppsats vill jag fördjupa mig i området inom landskapsarkitekturen och dess historia.

Ritningar och illustrationer är en väldigt viktig del för landskapsarkitekter, både som en del av arbetsprocessen och som presentationsmaterial. Att kunna gestalta en idé och plats är en utav grunderna inom landskapsarkitekturen. Detta är särskilt viktigt när man ska kommunicera med till exempel en beställare eller någon som inte är insatt i ämnet men också som ett sätt att samtala med andra landskapsarkitekter och samarbetspartners. Skissandet är ett bra arbetsredskap för att lära känna en plats, när det man ser ska överföras till pappret tvingas man att registrera så mycket mer än vid till exempel fotografering. Med olika sätt och tekniker kan man också framhäva och skapa olika karaktärer i sina förslag vilket kan vara avgörande när idéer ska säljas in.

Mål och syfte

Med detta arbete vill jag uppnå en större inblick i hur svenska landskapsarkitekter har illustrerat landskapsarkitekturen i olika tider. Jag vill också bidra till en större kunskap om landskapsarkitekternas liv och deras verk. Syftet är att ge exempel på hur landskapsarkitekturen har illustrerats.

Den övergripande frågeställningen är: Hur har landskapsarkitekturen illustrerats av svenska landskapsarkitekter i olika tider?

Jag valde denna frågeställning eftersom jag tycker det är roligt och intressant med illustrationer och ville lära mig mer om detta inom landskapsarkitekturen. I stället för att ställa en mer allmän fråga såsom ”Hur illustreras landskapsarkitektur?” är frågan formulerad på ett sådant sätt att det klart framgår att det gäller illustrationer inom landskapsarkitekturen i olika tider gjorda av svenska landskapsarkitekter. För att hinna behandla hur landskapsarkitekturen illustrerats inom kursens tidsram begränsas frågan till att gälla tre svenska landskapsarkitekter. Att jag har valt svenska landskapsarkitekter beror på att jag tycker det är viktigt att känna till några föregångare som har bidragit mycket till svensk landskapsarkitektur.

Material och metod

Denna uppsats har sin utgångspunkt i litteraturstudier om de tre valda landskapsarkitekterna. Eftersom det är svårt att få tillgång till originalillustrationer har jag studerat bilder som är publicerade i böcker, artiklar och dylikt. För en större förståelse kommer varje landskapsarkitekt och hans liv och verk att redogöras för innan en presentation görs av ritningar och bilder samt hur landskapets element illustreras.

Litteraturen har jag hittat genom att söka i bibliotekskataloger och genom tips från min handledare. Jag har också studerat referenslistorna i en del utav litteraturen och därigenom funnit andra böcker.

Materialet och metoden är vald utifrån de förutsättningar och den tidsram som är fastställd i kursen. Det optimala hade varit att studera originalillustrationerna från de olika landskapsarkitekterna. Genom att studera originalen går man till ursprungskällan och det är lättare att avgöra exempelvis detaljer, format och teknik. Något annat som är svårt att bedöma från återgivna tryck är färgskalan vilket kan skilja sig väsentligt ifrån originalet. Vissa bilder har tryckts som svartvita även om de är i färg i verkligheten. Det går inte heller att avgöra om bilderna är beskurna eller ej i böckerna.

Ritningarna och bilderna finns på en rad platser i olika arkiv runt om i landet och det hade inte varit möjligt att besöka dessa inom kursen med tanke på tid och pengar. När det gäller Gunnar Martinssons två böcker "En bok om trädgårdar" och "Mitt hem och min trädgård" är dessa illustrationer i huvudsak gjorda för att publiceras i böckerna vilket gör dessa källor mer tillförlitliga.

Avgränsning

Uppsatsen avgränsas till att beskriva 3 svenska landskapsarkitekter och deras illustrationer, en från 1700-talet, 1800-talet respektive 1900-talet. De tre landskapsarkitekterna är: Fredrik Magnus Piper, Knut Forsberg samt Gunnar Martinsson. Framförallt Fredrik Magnus Piper och Gunnar Martinsson är valda på grund av att de är ganska kända för sina illustrationer. Deras sätt att illustrera skiljer sig också mycket ifrån varandra. Knut Forsberg var verksam under 1800-talet och var även han en skicklig illustratör. Jag kallar dessa tre för landskapsarkitekter även om de kanske inte själva använde denna yrkestitel. Deras arbetsuppgifter bestod i mångt och mycket av vad en landskapsarkitekt kan arbeta med idag.

Disposition

Uppsatsen behandlar landskapsarkitekterna och deras ritningar och illustrationer i kronologisk ordning. I varje del presenteras landskapsarkitekten först med en beskrivning av hans liv, utbildningar och arbete. Därefter följer en kort presentation med lite allmän information om ritningar och bilder. Sedan presenteras tre planritningar och tre övriga bilder såsom perspektiv. För Knut Forsberg presenteras endast tre planritningar eftersom jag ej har funnit

några övriga bilder. Varje kapitel avslutas med en sammanfattning och reflektioner. Uppsatsen slutbehandlas med en avslutning och reflektioner över hela arbetet.

Fredrik Magnus Piper

1746-1824

År 1746 föddes Fredrik Magnus Piper. Hans hemstad var Uppsala och där studerade han matematik och hydrostatik vid universitetet.¹ Han studerade även perspektiv och senare ingenjörsvetenskap och hydraulik vid skeppsvarvet i Karlskrona. I Trollhättan fick han en anställning vid kanalslussarna vilket troligen fick betydelse för hans stora intresse av vattnets rörelse i trädgårdar. Vid Konstakademien i Stockholm studerade Piper för Carl Fredrik Adelcrantz och blev därefter arkitekt och trädgårdsskapare. Efter sina studier blev Fredrik Magnus Piper utnämnd till konduktör² vid Överintendentsämbetet^{3,4}.

I sitt arbete vid Överintendentsämbetet fick Piper möjlighet att resa utomlands och 1772 åkte han till Italien. Efter en tid blev han dock ombedd att resa till England som var centrum för den tidens moderna trädgårdskonst. Under en kort period arbetade han på Sir William Chambers arkitektkontor men troligtvis var relationen dem emellan inte den bästa.⁵ Genom sin kontakt med Chambers fick Piper möjlighet att komma till Royal Academys undervisning där han tecknade efter levande modell eller gipser⁶. 1774 mottog Piper ett stipendium för att studera trädgårdsarkitektur utomlands. Han reste då genom Frankrike till Italien och Rom. I trakterna av Rom stannade han i några år och besökte bland annat Villa Aldobrandini och Villa Lante och gjorde uppmätningar av dessa.⁷

Efter åren i Rom återvände Piper till England. Under denna tid gjorde han de flesta av sina studier, skisser och ritningar av olika trädgårdsanläggningar.⁸ Piper var som nämnts mycket intresserad av hydraulik och han är den ende som har dokumenterat hur detta användes och fungerade i vattenanläggningarna i 1700-talets trädgårdar med element som grottor och eremitage⁹. Under 1780 gifte sig Fredrik Magnus Piper med svensk-engelskan Elizabeth Hackson och under samma år återvände han till Sverige¹⁰.

Vid sin hemkomst till Sverige blev Piper utnämnd till hovintendent där de kungliga lustträdgårdarna kom att bli hans ansvarsområde. Han utarbetade generalplaner för både Drottningholm och Haga.¹¹ Förväntningarna på den hemkomna arkitekten var höga särskilt från kungen Gustav III som stod bakom hans studier utomlands. Vid Drottningholm pågick ett anläggningsarbete där Gustav III och Carl Fredrik Adelcrantz hade ett trädgårdsprojekt. Piper gjorde en ny generalplan över Drottningholm med omfattande förändringar men detta kom inte att utföras. Det som kungen tog till sig av Pipers förslag var att kanalen skulle lösas upp och bilda ett sjösystem.¹²

---

¹ Karling, 1981, sid. 33.

² förr titel på lägre tjänstemän inom det statliga byggnadsväsendet, såväl det civila som det militära, 2009-03-16, Nationalencyklopedin • Lång, <http://www.ne.se/artikel/228646>.

³ ämbetsverk 1810–1917 med ansvar för det offentliga byggnadsväsendet, 2009-03-11, Nationalencyklopedin • Kort, <http://www.ne.se/artikel/1201855>.

⁴ Harris, 2004, sid. 11.

⁵ Olausson, 2000, sid. 107.

⁶ Olausson, 1993, sid. 192.

⁷ Karling, 1981, sid. 33.

⁸ Karling, 1981, sid. 34.

⁹ Harris, 2004, sid. 15.

¹⁰ Karling, 1981, sid. 34.

¹¹ Olausson, 2000, sid. 110.

¹² Olausson, 2004, sid. 68-70.

Även till Haga hade Piper planer på stora förändringar. I den nya generalplanen hade han ersatt nyttoväxter, fruktträd och gräsparterrer med ovala pelouser, naturmarkskaraktär och slingrande vägar som följde terrängen. Promenadvägar och körvägar var skilda åt. Något annat som han föreslog var ett antal lusthus och parkbyggnader. De var placerade på parkens högsta punkter och på ett sådant sätt att perspektiv och siktlinjer sammanföll. Det krävdes ett omfattande arbete vid anläggandet av Hagaparken med sprängningar, markarbeten och skapandet av kanalen. 1785 köpte Gustav III Hagas grannegendom Brahelund. I samband med detta slutade Piper som arbetsledare men han fortsatte att vara konstnärligt huvudansvarig. Pipers ställning och roll är till viss del oklar och han fick ge vika för många av sina idéer på grund av Gustav III:s starka vilja och trädgårdsintresse. Piper ritade förslag även för Nya Haga under 1786-87 och av alla de lusthus som Piper hade föreslagit blev endast ett, den Turkiska paviljongen utförd.¹³

En annan uppgift som Piper tog sig an var omläggningen av parterren på Logården vid det kungliga slottet i Stockholm. Då det Kongl. Museum öppnade här skulle parken bli tillgänglig för allmänheten. Pipers trädgårdsideal hade förändrats en del och istället för att föreslå en friare gestaltning gjorde han en plan med kopplingar till formträdgården med en geometrisk grundkaraktär. Detta förslag mottogs dock inte så väl av Carl Fredrik Adelcrantz så det var inte mycket som blev utfört.¹⁴

År 1793 återvände Fredrik Magnus Piper till England. Året efter blev han erbjuden Adelcrantz tjänst som överintendent¹⁵ och i tro att han snart skulle få den höga posten återvände han till Sverige. Dock valde Adelcrantz att sitta kvar ett år och efter detta gavs platsen istället till Carl Fredrik Fredenheim. När nu Piper hade blivit förbisedd erbjöds han att bli vice-preses¹⁶ i Konstakademien. Under det år Piper hann tillbringa i England hade formträdgården ett uppsving vilket bidrog till att han blev mer inriktad mot en mer regelbunden trädgårdsstil.¹⁷

Fredrik Magnus Piper gjorde 1796 ett förslag på omgestaltning av Kungsträdgården i Stockholm. Förslaget innehöll bland annat en stor oval pelouse, promenadvägar, blomsterrabatter, lusthus och träd och grönska i olika höjdnivåer och nyanser som skulle skapa en pyramidform. En del av hans förslag kom att utföras men på grund av penningbrist kunde inte allt genomföras såsom lusthusen.¹⁸

Förutom kungliga anläggningar ritade Fredrik Magnus Piper också förslag till en del privatpersoner. Det finns ett ganska stort material av teckningar, akvareller och lavyrer som tyder på detta. Exempel på sådana anläggningar är Godegård och Bjärka-Säby i Östergötland, Vällinge och Bergshamra utanför Stockholm, Røfors bruk i Västmanland, Wrangelsro i Halland och Åkesholm (Ovesholm) i Skåne.¹⁹

1805 kom ett beslut om att flytta ut begravningsplatserna från städerna till landsbygden. Piper gjorde en rad olika förslag på nya begravningsplatser. För att skapa rymliga och lättskötta

---

¹³ Olausson, 2000, sid. 110-111.

¹⁴ Olausson, 2000, sid. 112.

¹⁵ överintendenten ansvarade för hela det offentliga byggnadsväsendet, med uppgift att granska ritningar till statliga och kyrkliga byggnader, 2009-03-16, Nationalencyklopedin • Lång, <http://www.ne.se/artikel/354031>.

¹⁶ vice ordförande, 2009-03-11, Nationalencyklopedin • Kort, <http://www.ne.se/artikel/1453289>.

¹⁷ Olausson, 2000, sid. 112.

¹⁸ Olausson, 2000, sid. 112-113.

¹⁹ Karling, 1981, sid. 35.

platser till ett bra pris utgick Piper från barockträdgården. Istället för de planer han hade gjort innan med inspiration från de engelska parkerna med oregelbunden karaktär skapades nu gravplatser indelade i kvarter och geometri. Den sista begravningsplatsen Piper arbetade med var i Norrköping 1811. Vid den här tiden drabbades han av en partiell förlamning och fick svårt att arbeta. Piper fick dock möjlighet att skriva på sitt verk ”Beskrifning öfver Idéen och General-Plan till en Ängelsk Lustpark” där han beskriver sina tankar om trädgårdskonsten.²⁰

I Karlskrona fick Piper i uppdrag att utforma Hoglands park som skulle bli en offentlig park. 1814 kunde Piper lämna över en generalplan och året därefter detaljritningar. Det dröjde dock till 1820-talet innan anläggningen fullbordades. Generalplanen finns inte bevarad men däremot en del utav detaljritningarna.²¹

Fredrik Magnus Piper avled den 22 januari 1824. Sin konstnärliga samling donerade han till Konstakademien.²²

Pipers ritningar

Pipers samlade ritningar och illustrationer utgör en unik dokumentation av 1700-talets trädgårdshistoria. Det som kännetecknar Pipers ritningar är den omsorgsfulla utformningen och de topografiska beskrivningarna.²³ Han hade ett fritt sätt att illustrera terräng och vegetation som kom att bli karaktäristiskt.²⁴ Från den georgianska perioden, tiden efter 1740, finns det en samling ritningar och akvareller av Thomas Robins d.ä. som kallas ”Rococo Sketchbook” och det enda som motsvarar detta är Pipers verk. Detta gör att de är mycket sällsynta och har getts en unik status.²⁵

De engelska parkerna Stowe, Painshill, Stourhead och Kew är de anläggningar som fått de grundligaste beskrivningarna under det senare 1700-talet. De som bidrog till detta var den franska arkitekten François-Joseph Bélanger med sin skissbok och så Fredrik Magnus Pipers sammanställda ritningssamling från 1779. Piper var mycket skicklig på laverings- och akvarellstudier och hans noggranna sätt att utföra bilderna ger intryck av att de var ämnade att publiceras. Hans bilder skiljer sig från nästan alla andra engelska trädgårdsdokument i den fulländning och omsorg han ger dem. Antagligen färdigställdes hans illustrationer vid ritbordet till presentationsverk.²⁶

De engelska parkerna gjorde stort intryck på Piper och då kanske särskilt Painshill och Stourhead. Över dessa två anläggningar uppförde han noggranna, skickliga uppmätningar som har stor historisk och dokumentär betydelse. Antagligen hade Piper nytta av sin bakgrund med studier i den militära ingenjörskonsten där han kanske fick möjlighet att studera fortifikationsritningar, ett hjälpmedel han kunde använda sig av när han illustrerade topografi.²⁷ Från Painshill och framförallt Stourhead har Piper gjort så noggranna ritningar av

---

²⁰ Olausson, 2000, sid. 113-115.

²¹ Nolin, 1999, sid. 130-133.

²² Karling, 1981, sid. 38.

²³ Harris, 2004, sid. 7.

²⁴ Olausson, 1993, sid. 284.

²⁵ Harris, 2004, sid. 8-10.

²⁶ Harris, 2004, sid. 10-15.

²⁷ Olausson, 2004, sid. 64.

konstruktioner och grottanläggningar att han förmodligen hade tillgång till byggnadsritningar.²⁸

Fredrik Magnus Piper hade ett eget sätt att skapa relief genom skuggning och denna teckningsteknik skiljer ut honom från den engelska trädgårdskonstens grafiska litteratur. Han behöll denna teknik även i sina bilder som han utförde i Sverige.²⁹

---

²⁸ Olausson, 1993, sid. 194-195.

²⁹ Harris, 2004, sid. 16.

Figur 1. Stourhead

Stourhead

År 1779 gjorde Fredrik Magnus Piper en plan över Henry Hoares lustpark i Stourhead, England. Ritningen är en akvarellerad tuschteckning i måtten 47,6×64 centimeter.³⁰ Pappret är utnyttjat till sina gränser (såvida inga beskärningar har skett). Ritningen är uppdelad i två huvuddelar där den största delen som är till vänster består av själva planen och till höger finns en lista med förklaringar. Längst uppe i det vänstra hörnet finns en infälld mindre bild, ett snitt av en bro som en förklaring till en utav delarna i planen. I det övre högra hörnet finns en mindre bild som perspektiv. I mitten längst upp på ritningen finns en titel till planen: ”General-Plan af f.d. Banquieren Henry Hoares Lustpark vid Stourton i Wiltshire nära Bristol”.

Färgskalan är ganska ljus och färgerna naturliga. Planen och bilden till vänster är färglagda med akvarell medan förklaringslistan och bilden till höger är svartvita. Pennföringen är distinkt när det gäller byggnader och vägar men mycket mer fri beträffande vegetationen. Parken innehåller en rad olika byggnader, slingrande gångar och vägar, vatten, öppna gräsytor och stora arealer med vegetation. Något som är framträdande i planen är streckade linjer mellan byggnaderna som markerar viktiga siktlinjer. Byggnader, broar och klippor i bilden har olika bruna nyanser. Genom att använda olika nyanser och lägga de mörkare mer till sydost på exempelvis taken skapas volym i bilden. Ljuset kommer från nordväst i bilden.

Vattenytorna har en ljust blå nyans som går mot vitt. Färgen är inte enhetligt lagd vilket ger en mer levande yta. Vid strandlinjerna till väster är en mörkare gråblå färg lagd vilket gör att landmassan höjer sig från vattnet. Vegetationen är framförallt återgiven i perspektiv. Piper blandar alltså plan- och perspektivritning i samma bild. Vegetationen har olika toner av grönt där vissa partier nästan är helt vita för att skapa både volym och ljus i bilden. Marken har olika nyanser i vitt, grönt och grått för att återge höjder och topografi i landskapet. Mörkare partier är lagda på vissa delar utav vägarna och markytorna för att indikera skugga.

Snittet i det vänstra hörnet föreställer en utav broarna i parken. Bilden visar en välvd bro och man kan se en del utav konstruktionen. Även vattnet och botten är återgivet. Detta är färglagt och i bakgrunden finns svartvita träd. Det finns också en del text skrivet i figuren. Bilden till höger är ett svartvitt perspektiv framför en utav byggnaderna och även denna bild har en rubrik.

I planen är bokstäver markerade på olika platser. I listan till höger förklaras sedan vad de olika bokstäverna avser. Fredrik Magnus Piper har signerat sin ritning i det nedre vänstra hörnet och där finns även en skalstock angiven i engelska fot.

---

³⁰ Hernmark, Sandström, 1981, sid. 117.

Haga

Fredrik Magnus Pipers plan över Haga i Stockholm upprättades under åren 1781, 82, 83 ... 86. Planen är en akvarellerad tuschteckning i storleken 64,6×86,8 centimeter.³¹ Arket är utnyttjat till sina gränser (såvida inga beskärningar har skett). Den största delen av pappret upptas av själva planritningen. Längst upp i det vänstra hörnet finns en ruta med rubrik (General-Plan af Gamla och nya Haga Lustpark) och en lista med förklaringar till olika element i planen. Runt planen finns fyra mindre bilder; ett snitt och tre perspektiv.

Färgskalan i bilderna är ganska dämpad med färger som känns naturliga. Pennföringen är mer exakt när det gäller byggnader och mer fri vid tecknandet av vegetation. Hagaparken ligger vid vattnet och planen innehåller en rad olika byggnader och paviljonger, slingrande gångar, öppna gräsytor och en hel del vegetation.

Ritningen är gjord i både plan och perspektiv där vegetationen är i perspektiv. Ljuset i planen kommer från nordväst. Byggnadernas tak är färglagda med brunt i olika nyanser med mörkare toner till sydväst för att skapa volym. Vattnet har en gråblå färg som inte är lagd enhetligt utan med stora partier av vitt. Det finns antydningar till speglingar av vegetationen i vattnet och vid strandlinjerna där inte ljuset faller finns mörkare gråblå färg vilket får land att uppfattas som högre än vattnet. Vegetationen har olika toner av grönt med inslag av brunt och vissa partier är väldigt ljusa, nästan vita. Vägarna har på många ställen samma färg som pappersarket. Marken är färglagd med gröna och gråa toner. För att särskilt gestalta markens kupering har Piper använt sig av grått men även lämnat vita ytor vilket skapar dager och skugga. Skuggområden och kupering kan uppfattas på stigarna som inte har papprets färg överallt. Vegetationen kastar också en del slagskuggor.

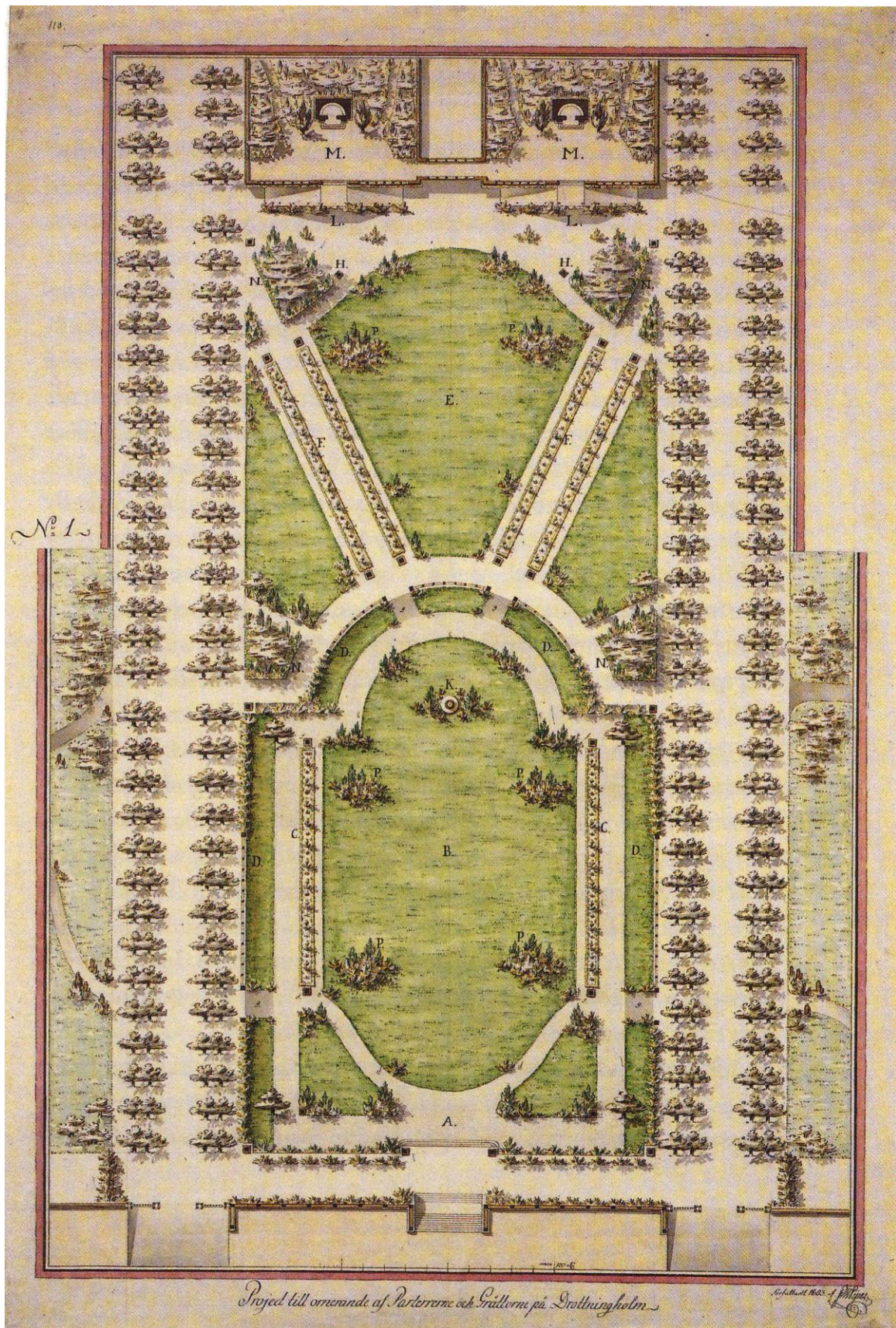
Mellan olika byggnader och element i parken finns streckade linjer som markerar viktiga siktlinjer och perspektiv. Vid många utav byggnaderna och vid andra betydelsefulla platser i planen finns bokstäver utsatta i planen som sedan förklaras i listan till vänster. Även vid de små bilderna finns bokstäver utskrivna så att de lätt kan kopplas till förklaringslistan och var i planen bilden är tagen ifrån. Vid en av de mindre bilderna saknas bokstavsmarkering men där finns det en mening som förklarar vad det är. Det enda som är direkt utskrivet i planen är på den norra vägen där det anges att det är "Landsväg till Ulriksdal" och vid en streckad gräns ser det ut att var angivet att det är gränsen mellan Gamla och Nya Haga. Nere till höger finns det en skalstock.

De mindre bilderna hänger väl samman med planen färg- och strukturmässigt. Snittet visar ett eremitage, vegetation och en slänt ned mot vattnet. Det finns vegetation i bakgrunden också men då med en mer diffus struktur och med blekare färger. De andra bilderna visar byggnader i parken och ett projekt till en grotta. Piper använder sig av olika kulörer och valörer för att skapa ljus och skugga i sina bilder.

---

³¹ Hernmark, Sandström, 1981, sid. 122.

Figur 3. Drottningholm

Drottningholm

Fredrik Magnus Piper gjorde tre alternativa planer till Drottningholms parterrer. Denna plan är ifrån 1803 och är gjord som en akvarellerad tuschteckning i formatet 93,7×63,1 centimeter.³²

Planen begränsas av en slags ram som i den nedre delen har ett bredare utsnitt än den övre. Ramen består av tre linjer, den yttersta och bredaste är röd, den mellersta svart och den inre har papprets färg. Ritningen breder ut sig ända ut till ramens inre linje. Längst ned på arket utanför ramen finns en titel till planen: "Project till ornerande af Parterrerne och Gråttorne på Drottningholm". I det högra hörnet längst ned finns året 1803 och Fredrik Magnus Pipers signatur. Det finns även en skalstock precis vid ramen i nederkant.

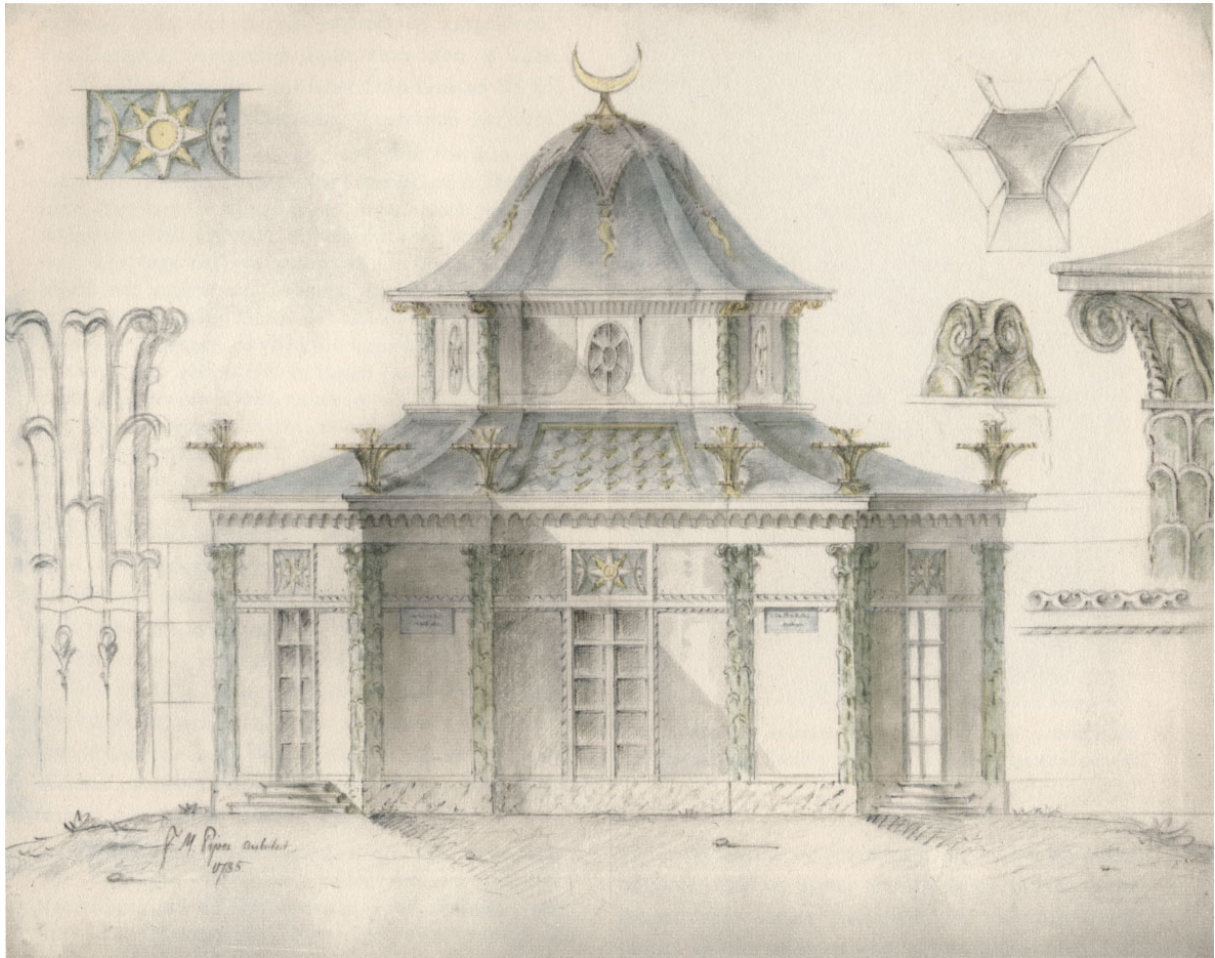
Drottningholms slott ligger precis utanför planen längst ned. Ritningen innehåller öppna gräsytor, en pelouse (B) framför slottet, planteringar, olika vägar och två stora alléer med fyra rader träd vardera.

Ritningen är gjord i både plan och perspektiv där träd och buskar syns i perspektiv. Gräsytorerna har den starkaste, klaraste färgen. De gräsytorerna som ligger utanför alléerna och som inte är i fokus för förslaget har en ljusare svagare ton av grönt. Vegetationen har olika karaktärer med olika nyanser av grönt med inslag av brunt. Liksom gräset har träden och buskarna som tillhör parterren starkare färger än de som är utanför.

Piper har jobbat med skuggor i ritningen där vegetationen och de byggda elementen kastar slagskuggor. Ljuset i bilden kommer från nordväst. Gångarna och vägarna har en vit färg och skuggorna har lagts med en grå nyans.

---

³² Hernmark, Sandström, 1981, sid. 120.

Figur 4. Turkiska Paviljongen

Turkiska Paviljongen

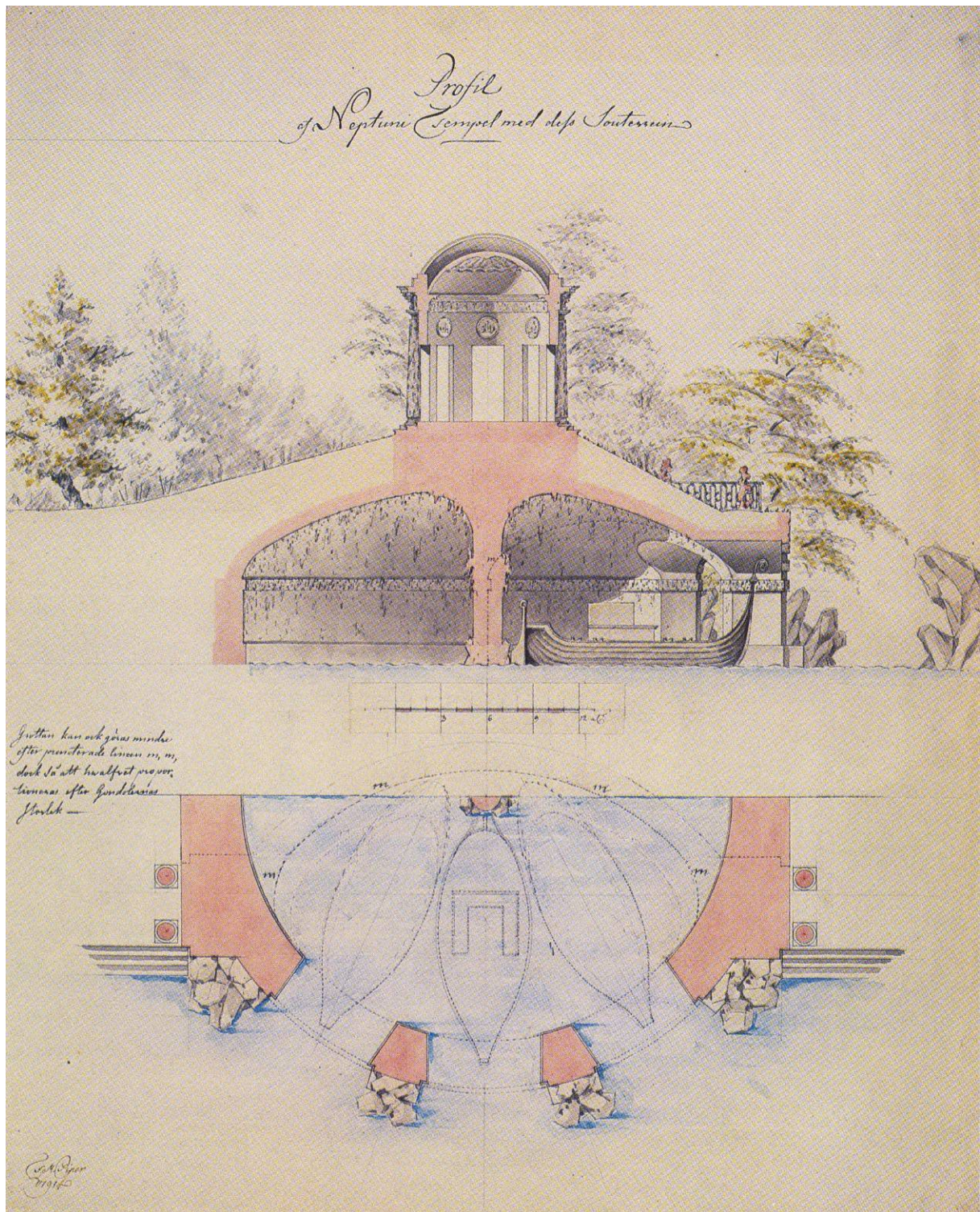
Till parken i Haga ritade Piper en Turkisk paviljong (N på planen över Haga). Bilden är ifrån 1785 och är en akvarellerad blyertsteckning i formatet 47×58,2 centimeter.³³ Ritningen visar i mitten av arket fasaden på paviljongen med ett antal detaljteckningar runt om. Byggnaden är sexkantig med rektangulära utsprång³⁴. Ovanför de höga fönstren finns dekorationer med en sol och två månar vilket redovisas i en detalj. Paviljongens hörn har utsmyckningar som liknar blad som även de har detaljstudier. I mitten utav byggnaderna finns ett litet torn vars sluttande tak toppas med en liggande måne.

Piper använde blyertsen för olika valörer vilket skapar ljus och djup i bilden. Själva husfasaden är vit med skuggningar i grått medan taket är målat med en ljusblå färg i akvarell. Olika detaljer på byggnaden har en guldgul färg och bladdekorationerna är gröna. För att förankra byggnaden är marken till viss del återgiven med antydningar till slagskugga.

---

³³ Hernmark, Sandström, 1981, sid. 124.

³⁴ Hernmark, Sandström, 1981, sid. 124.

Figur 5. Neptuni Tempel

Neptuni Tempel

För Haga planerade Fredrik Magnus Piper ett tempel placerat ovanför en grotta vid vattnet med en hamn och plats för gondoler. Denna profil är utförd 1791 och är en akvarellerad tusch- och blyertsteckning i formatet 53,1×42,4 centimeter.³⁵

Ritningen består i huvuddrag av två delar med en profil av templet och grottan överst och en plan över grottan nederst. Överst på arket finns titeln ”Profil af Neptuni Tempel med dess Souterrain”. I mitten finns en skalstock och till vänster en liten text och längst ned på ritningen till vänster har Fredrik Magnus Piper skrivit sin signatur.

Profilen visar templet och grottan som genomskurna i mitten. Templet är öppet mot landskapet och har ett kupoltak. Byggnaden är tecknad i svartvit och med vissa delar rosaröda. Den rosaröda färgen fortsätter i marken nedan templet och omsluter grottan. Grottväggarna är gråa och ritade med en viss struktur. Grottan är fylld med vatten och där ligger en gondol. Vattnet är illustrerat med svaga vågrörelser och är färglagt med en ljusblå nyans. Precis utanför grottan sticker gråa klippor upp från vattnet. Ovanför grottmynningen finns en utkiksplats kantad av ett staket. Bakgrunden i bilden består av träd och vegetation. Det som är närmast betraktaren i bilden är detaljrikast och färglagt medan det som är längre bort är gråaktigt och mer diffust. Olika valörer har använts i bilden för att skapa ljus och skugga, man kan se ljuset falla in i templet och grottan.

Planen över grottan är placerad rakt under profilen men är inte vriden på samma sätt som profilen. Grottans väggar är rosaröda och utanför dessa sticker de gråa klipporna upp. På sidorna leder två trappor ned till vattnet. Vattnet har samma blåa nyans som ovan men har en mörkare ton på vissa ställen där det möter land. Grottans radie och konturerna på båtarna har streckade linjer. Den lilla texten till vänster anger att grottan kan göras mindre.

---

³⁵ Hernmark, Sandström, 1981, sid. 123.

Figur 6. Minnestempel över Gustav III

Minnestempel över Gustav III

Fredrik Magnus Piper ritade ett minnestempel över Gustav III för Drottningholmsparken. Bilden är en akvarellerad tuschteckning i måtten 59,2×98 centimeter.³⁶

Det finns flera teckningar av minnesmonumentet som ser lite annorlunda ut och som är märkta som utkast.

I mitten utav bilden syns minnestemplet med en byst av Gustav III. Templet flankeras av två minnesmärken över grevarna Gustaf Philip Creutz och Carl Fredrik Scheffer³⁷. De båda grevarna var ambassadörer och Scheffer var en hängiven trädgårdsamatör³⁸. Minnestemplet står på en kulle dit en gångväg leder upp och där en promenerande person är på väg upp. Längre ner i bilden syns två till monument som är på väg att falla omkull och i närheten promenerar en man med sin hund. Platsen och bilden är inramad av grönska med olika karaktär, i bakgrunden sticker ett antal granar upp.

Bilden är komponerad på ett sådant sätt att det som är ”viktigast”, Minnestemplet över Gustav III är centrerat. Det är också placerat på den högsta punkten. Templet är också det som känns mest belyst. Det som är närmast betraktaren i bilden är lite mer detaljerat och har en mörkare valör färgmässigt. Färgerna och detaljerna tonas ut ju längre bort något är, särskilt när det gäller vegetationen. Mörkt möter ljust i bilden vilket skapar kontrast och volym. Skuggorna är blåaktiga och ljuset är gulaktigt.

---

³⁶ Hernmark, Sandström, 1981, sid. 121.

³⁷ Hernmark, Sandström, 1981, sid. 121.

³⁸ Hernmark, Sandström, 1981, sid. 121.

Sammanfattning och reflektioner kring Fredrik Magnus Pipers bilder

Pipers sätt att illustrera vegetation är väldigt fritt där sammanhängande växtmassor tecknas med mjuka former såsom moln. För att skapa volym använder han sig av olika valörer, från mörkt till ljust och vitt. Slagskuggor är något annat som han också använder för ge sken av att vegetationen höjer sig från marken. Något som är typiskt för Pipers planritningar är att växterna inte bara är illustrerade rakt ovanifrån utan även i perspektiv. Hans träd är väldigt karaktäristiska, tecknade nästan som treklöver, med en stam och tre ovaler. Det är inte bara träd som återges rakt framifrån i plan utan även buskar.

För att förtydliga sina ritningar var Piper inte rädd för att skriva i sina planer. Ibland skriver han ut hela ord eller med bokstavsmarkeringar som förklaras i en legend. Något som var viktigt för de engelska landskapsparkerna och för Piper var siktlinjer, vyer och perspektiv. Detta är på många planer markerat med tunna streckade linjer. Ibland finns också en skalstock med på ritningarna.

Landskapets terräng var av stor betydelse för parkerna och Piper arbetar med att återge detta i sina planer. Genom att måla marken i ritningarna med olika valörer och kulörer skapas illusioner av att terrängen höjer sig eller sänks. Användandet av olika kulörer och valörer bidrar till att upplevelsen av ljus och skugga blir större.

Det finns ett rikt bildmaterial av teckningar och bilder som Piper har gjort som vyer, perspektiv eller snitt. För att ge en tydligare bild av något har han ibland gjort både en plan och till exempel en elevation på samma ritning eller fält in en mindre bild av något han vill förklara extra tydligt. Förtydligande kunde också göras genom detaljstudier på samma ritning som i bilden av Turkiska Paviljongen.

Liksom i sina planer använder sig Piper av skiftande valörer för att förmedla djup i sina perspektiv. Detaljrikedomen är störst närmast betraktaren där valören färgmässigt också är starkast för att sedan tona bort i bakgrunden.

Fredrik Magnus Piper ritade inte bara landskap, parker och trädgårdar utan också byggnader och lusthus, även om många av dem inte blev uppförda. Även här använder han sig av olika valörer och slagskuggor för att skapa volym i bilden.

Pipers ritningar på byggnader och konstruktioner är ofta mycket precisa och detaljrika. Han var mycket intresserad av ingenjörskonst och då kanske främst av vattenanläggningar. Genom sina studier av hydrostatik hade han professionella kunskaper inom detta område. Hans skolning var till fördel när han skulle utföra olika ritningar.

Helheten eller det som är viktigast i bilderna placeras oftast i mitten av papprets yta. Exempelvis är planen till Haga placerad i mitten med mindre bilder runtomkring och detsamma gäller fasaden av den Turkiska Paviljongen. I perspektivet över Gustav III minnestempel disponeras ytan så att templet ligger i mitten. Färgläggningen har också betydelse för vad som anses vara viktigast och vad som är i bakgrunden. De klaraste och starkaste färgerna får det som står i fokus för presentationen.

Knut Forsberg

1829-1895

Knut Forsberg föddes 1829 och eftersom hans far var hovlakej kom han tidigt i kontakt med hovet. Forsbergs talang uppmärksammades av Oscar I som gav honom chansen att studera till trädgårdsarkitekt. Under åren 1844-1847 var han elev vid Svenska Trädgårdsföreningens elevskola i Stockholm och 1847-1848 studerade han på trädgårdsutbildningen vid "Excellensen greve Gustaf Bondes" Säfstaholm i Vingåker.³⁹ För att vidareutbilda sig åkte han därefter utomlands. Under ett år tillbringade han sin tid vid Möhrings trädgård i Arnstadt i Tyskland och sedan i Gent i Belgien vid Louis van Houttes handelsträdgård. Som så många andra åkte han även till England där han studerade vid Royal Horticultural Society och Kew Gardens. Vid den här tiden var Kew Gardens en av Europas förnämsta botaniska trädgårdar. Efter några år utomlands återvände Forsberg till Sverige igen.⁴⁰

Sitt stora genombrott fick Knut Forsberg när han 1851 vann en tävling om Bois de Boulognes utformning i Paris. Han fick ta emot 10 000 francs och fick mycket uppmärksamhet både i Sverige och utomlands.⁴¹ Förslaget och Forsbergs idéer kom dock aldrig att förverkligas⁴². I Sverige fick Forsberg i uppdrag att utforma Berzelii park och han upprättade två planförslag, ett i formell stil och ett annat i formaliserad landskapsstil. Det beslutades att parken skulle anläggas i engelsk stil och 1852 påbörjades arbetet.⁴³ Platsen där parken anlades kallades "Katthavet" på grund av att folk slängde sopor och avfall rakt ned i vattnet vilket gjorde det till en sanitär olägenhet. Arbetet med parken gick snabbt, vid den bro som fanns byggdes en stenkaj och "Katthavet" fylldes igen. Det skapades slingrande gångstråk och många olika buskar och träd planterades, dock hade de svårt att ta sig. Berzelii park blev Stockholms andra kommunala anläggning.⁴⁴

Av Oscar I blev Forsberg utnämnd till direktör för Kungl. Maj:ts slottsträdgårdar 1854. Bland annat fick han i uppdrag av kungen att göra nya utformningsförslag till Kungsträdgården. Samma år som utnämningen till direktör gifte han sig med den drygt femtio år äldre änkan Johanna Dybeck. År 1855 påbörjar Forsberg arbetet med en plan för Norrköping.⁴⁵ Runt stadskärnan planerade han promenader, ringgator kantade av alléer. I mitten av promenaderna skulle körvägar finnas medan gångvägarna lades utmed sidorna, mellan alléerna. Olika byggnader planerades även utefter promenaderna. I etapper mellan 1850-talet och fram till 1910-talet anlades promenaderna och en stor del av Forsbergs idéer förverkligades. I stadsplaneförslaget fanns också en park med, senare kallad Karl Johans park. 1867 realiserades Forsbergs tankar om att en monumentalbyggnad skulle ligga mitt för Karl Johans park när Norrköpings järnvägsstation uppfördes på platsen.⁴⁶

Forsberg ritade även förslag till slott och herrgårdar såsom Gerstorp i Östergötlands län, Sjöö i Uppsala län, Högsjö i Södermanlands län och Kulla i Kalmar län. Han var också politiskt aktiv och skrev artiklar i olika tidskrifter. 1861-1862 gav han ut "Tidskrift i

---

³⁹ Suneson, 2000, sid. 120.

⁴⁰ Nolin, 1999, sid. 77.

⁴¹ Suneson, 2000, sid. 120.

⁴² Palmqvist, 1992, sid. 34.

⁴³ Nolin, 1999, sid. 141.

⁴⁴ Palmqvist, 1993, sid. 33-34.

⁴⁵ Suneson, 2000, sid. 120-122.

⁴⁶ Nolin, 1999, sid. 154-159.

naturförsköningskonsten”, där han skriver om hur gestaltning kan göras i fransk och engelsk stil. Under 1860-talet är Forsberg utomlands långa perioder. Han besöker Frankrike och Italien och han arbetar även i Finland där han ritar parker i bland annat Helsingfors och Åbo.⁴⁷

I Sverige fick Forsberg 1863 i uppdrag att modernisera Hoglands park som Fredrik Magnus Piper i början av 1800-talet utformade. Forsberg ritade tre förslag att välja mellan. Metoden att göra flera förslag som varierade i pris och utformning hade han använt sig av innan vid till exempel planeringen av Berzelii park. Det är bara ett av förslagen som finns bevarat vilket var det som blev utfört. Huvuddragen från Pipers anläggning behölls. Än idag har Hoglands park en utformning som i stora drag stämmer överrens med Forsbergs plan.⁴⁸

Knut Forsberg ställde 1868 ut ett förslag till Humlegården i Stockholm där en botanisk och zoologisk trädgård ingick. Andra planer han upprättade var för Nääs i Västergötlands län, Mälsåker i Södermanlands län och Cederlunds Villa i Stockholm.⁴⁹

Till Eskilstuna ritade Knut Forsberg förslag till stadsplan och en stadspark. Förslaget innehöll nya byggnadskvarter, en bro över ån som ansluter till den nya stadsdelen med en öppen plats framför en planerad kyrka samt den nya stadsparken invid ån. Vid årsskiftet 1869-1870 emigrerade Knut Forsberg till USA. Arbetet med Eskilstuna togs då över av Erik Lindgren som utgick ifrån Forsbergs förslag.⁵⁰

Forsbergs sista uppdrag i Sverige var troligtvis en plan till Skara. I planen har han utgått från vägarnas radiella sträckning och byggt vidare på detta.⁵¹

Efter att Knut Forsberg emigrerat till USA finns det inte så många uppgifter om hans liv och verk dokumenterat. Det finns dock uppgifter om att han arbetade tillsammans med Frederick Law Olmstedt i Central Park. Han kan också ha jobbat med Lincoln Park i Chicago. Troligtvis hade Forsberg det inte så lätt som emigrant och han testade på flera olika yrken för att kunna försörja sig. Bland annat gav han ut två tidningar, dock kom de bara ut med ett nummer vardera. För ”Skandinavisk Post” var Forsberg redaktör. Till Brooklyn hjälpte han till att planera en förort på uppdrag av den svenske immigrationsagenten och stadsgrundaren Olov Bergström. När världsutställningen hölls i Chicago arbetade Forsberg som trädgårdsarbetare och senare även inom politiken. Vid sin död 1895 arbetade Knut Forsberg i Brooklyn, New York som ritare åt ett kontor för publika arbeten.⁵²

---

⁴⁷ Suneson, 2000, sid. 120-122.

⁴⁸ Nolin, 1999, sid. 133-137.

⁴⁹ Suneson, 2000, sid. 120-122.

⁵⁰ Nolin 1999, sid. 168-173.

⁵¹ Suneson, 2000, sid. 126.

⁵² Suneson, 2000, sid. 126-127.

Forsbergs ritningar

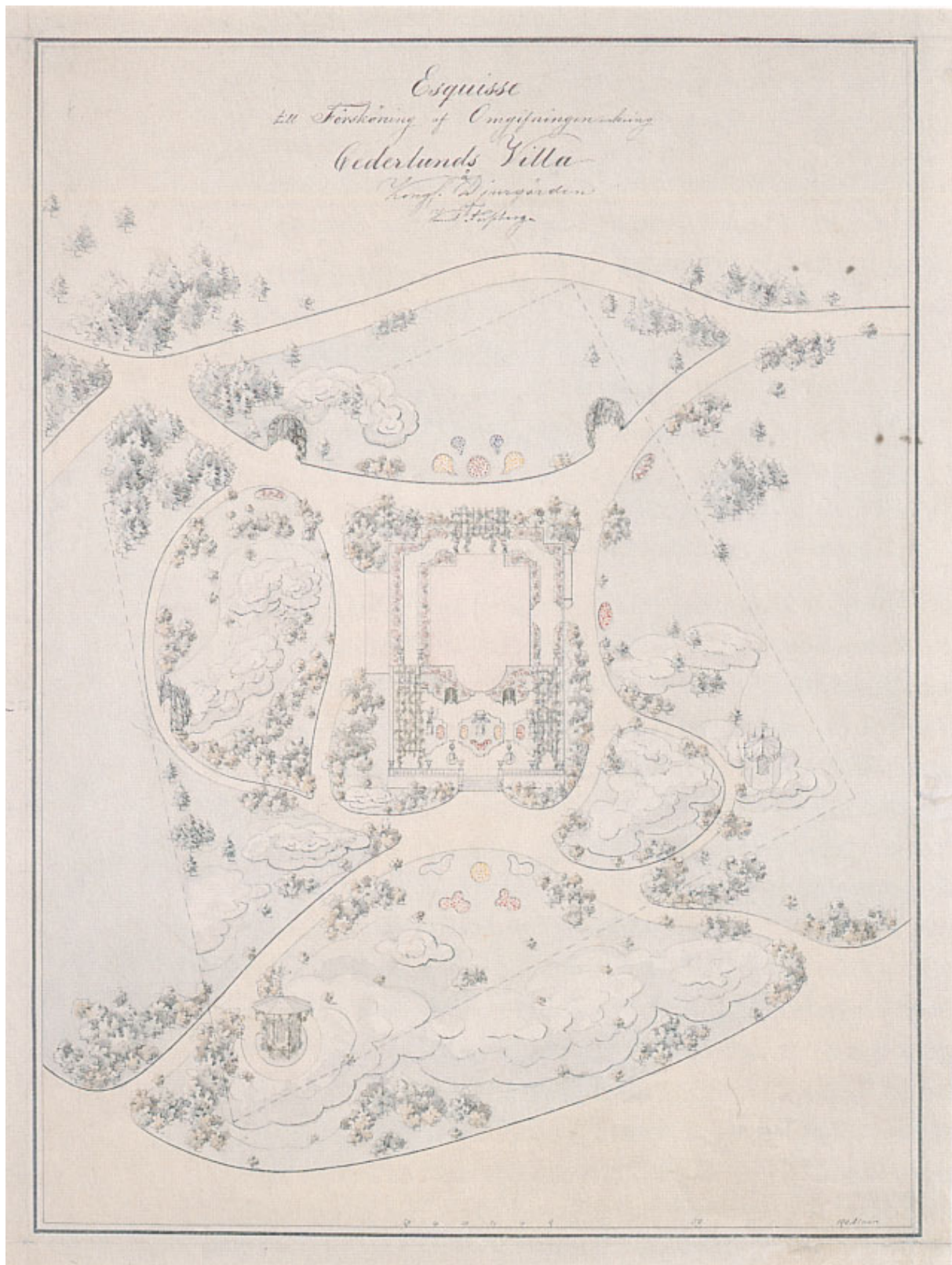
Forsberg hade en trädgårdsmästarutbildning och kallade sig trädgårdsarkitekt vilket var en relativt ny yrkesbeteckning. Förmodligen hade han ingen formell arkitektutbildning men var trots detta mycket skicklig på att uppföra ritningar.⁵³ En del av ritningarna är akvarellerade pennteckningar. Det finns uppgifter om att Forsberg lärde sig akvarellteknik under sin tid i Belgien vilket var till fördel när han kunde presentera attraktiva ritningar till sina beställare.⁵⁴ Under en tid undervisade Forsberg i att utföra planer och ritningar vid Svenska Trädgårdsföreningens elevskola⁵⁵.

---

⁵³ Nolin, 1999, sid. 81.

⁵⁴ Nolin, 1999, sid. 82.

⁵⁵ Nolin, 1999, sid. 74-75.

Figur 7. Cederlunds villa

Cederlunds villa

Ritningen till Cederlunds villa på Djurgården i Stockholm upptar i sin helhet ritningspapprets storlek. Utsnittet kantas av två ramar, den yttre tjockare än den inre. Ramen begränsar bilden till höger och vänster dit linjerna från ritningen går ända fram. I över- och underkant finns ingen lika skarp gräns. Underkanten av utsnittet avslutas med en mjuk linje som möjligtvis avser tomtgränsen. Överkanten har inget direkt slut utan här fortsätter vegetationsillustrationerna. Längst upp innanför ramen finns en skrift med texten ”Esquisse till Försköning af Omgifningen omkring Cederlunds Villa, Kongl. Djurgården, Knut Forsberg”. Det finns dock ingen datering. Färgskalan är återhållsam med bleka färger och med en lätt blå ton. Pennföringen är distinkt när det gäller byggnaderna och framförallt gångarna på tomten. Ritningen är gjord som en blandning av plan och militärperspektiv.

Tomtplanen innehåller bland annat huvudbyggnaden vilken är placerad i mitten utav ritningen, huset är gjort i plan. Framför huset ser det ut att finnas en mer formell trädgård, här har Forsberg ritat vissa element i perspektiv eller rakt framifrån såsom en trappa och ett räcke med urnor, en balustrad. I övrigt består tomten av slingrande gångar, olika rabatter, pergolor, två lusthus och en hel del träd och buskar. Gångarnas konturlinjer har gjorts starkare i nederkant som om solen lyste norrifrån vilket gör att det blir en viss djupverkan i bilden och gångarna uppfattas som om de ligger lägre än omgivande mark. Det finns också höjdbeskrivningar för marken i mjuka former som är beskrivna på samma sätt och där de högsta ytorna har en lite ljusare nyans. Rabatterna har olika utformning men med former som avslöjar att de anlagda. Ytorna för rabatterna är fyllda med prickar i olika färger såsom gult, rött, orange och blått. Lusthusen är ritade i perspektiv vilket gör dem väldigt framträdande i bilden. Även buskar och träd är återgivna i perspektiv vilket gör det möjligt att se att det finns många granar på tomten.

Karlbergs slott

Ritningen över Karlbergs slott i Stockholm med förslag till restaurering och grunddikning av slottets park är uppförd 1862 av Knut Forsberg. Planen är en akvarellerad pennteckning.⁵⁶ En ram med två linjer, den yttre tjockare än den inre infattar ritningen. Längst ned på arket, utanför ramen finns en skrift med en titel till vad planen avser och att det är Knut Forsberg som har gjort ritningen. Ramen skär inte ritningen direkt förutom i tomtens norra spets. Tomtgränserna i norr och öster är distinkta medan de i söder och väster är mer flytande.

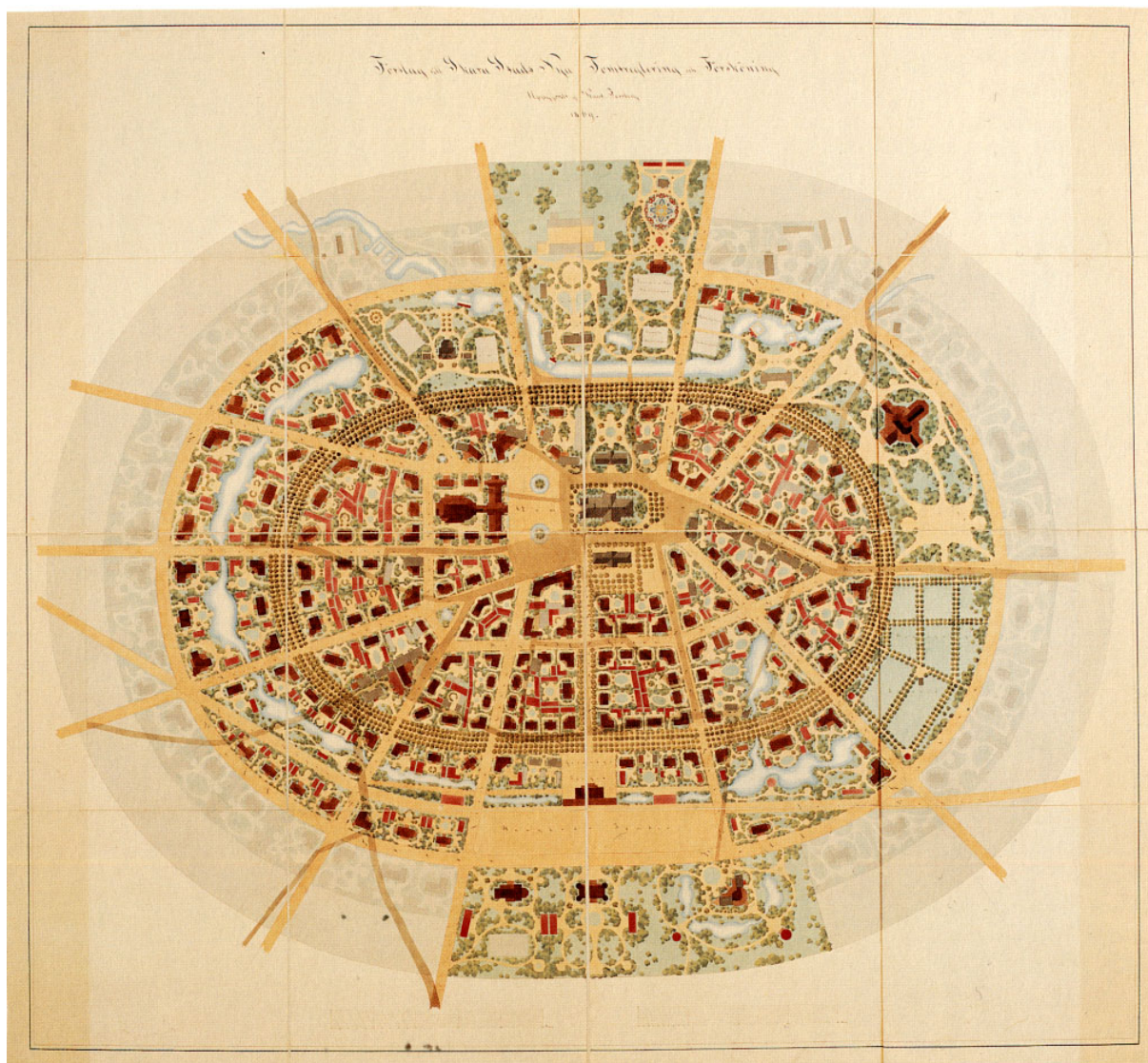
Planen innehåller en rad olika byggnader, dammar, rabatter, öppna gräsytor, mycket vegetation och både slingrande och strikta gångar. Färgskalan är återhållsam med bleka pastellfärger som har en lätt ton av blått. Pennföringen är mycket exakt vad gäller byggnader, dammar och gångar. Husen ser nästan ut att vara tryckta. Vegetationen är återgiven på ett friare sätt med mjuka former.

Ljuset i bilden kommer från nordväst. För att skapa volym har taken på byggnaderna som har en rosaaktig färg fått en mörkare nyans till sydost där även konturstrecken fått en starkare färg och tjocklek. Vegetationen och höjder har fått mörkare nyanser där inte ljuset faller rakt på. Växtligheten är färglagd med olika nyanser av grönt och är mörkare än gräsyterna. Höjderna och terrängformerna har olika toner av brunorange. Konturlinjerna till sydost på vägarna har ritats mörkare och lite tjockare vilket får markytorna runt gångarna att uppfattas som att de ligger högre. Gångarna och de större markytorna som inte består av gräs ser inte ut att ha färglagts utan har samma färg som pappersarket. Vattenspeglarna har en ljus blå nyans i kanterna som tonar ut mot vitt i mitten. Rabatterna är markerade med prickar i färgerna rött, gult och blått.

---

⁵⁶ Suneson, 2000, sid. 118.

Figur 9. Skara stadsplan

Skara stadsplan

Knut Forsbergs stadsplan till Skara är daterad till 1869. Liksom de två föregående ritningarna har den en ram av två linjer där den yttre är tjockare än den inre. I mitten längst upp men innanför ramen finns en rubrik med en titel till planen, Knut Forsbergs namn och året 1869. Planen upptar den största delen utav arket men avslutas på alla sidor innan ramen.

Stadsplanen visar Skaras stadskärna där vägarna från landsbygden strålar in mot centrum med kyrka och torg. Runt den innersta delen finns en ringväg med fyra rader av trädplanteringar. Det finns flera sorters bebyggelse som ligger i lite olika miljöer såsom mer tät struktur eller som villor med stora trädgårdar. Stora parkliknande områden finns i främst den nordöstra delen av staden.

Färgskalan är relativt stark och har ganska mättade färger förutom när det gäller vattenytorna och områdena utanför den yttre stadsringen. Området utanför den yttre ringvägen är färglagd med mycket ljusa färger och det finns en bebyggelsestruktur närmast vägen. Över detta och en bit utanför har det lagts en enhetlig gråaktig nyans som gör att områdena ansluter till stadens norra och södra parkområden. Detta gör att det bildas en komposition av en oval med vägar som sticker ut en bit. Vägarna har en ockragul färg och byggnadernas tak är röda, mörkröda eller bruna. Det finns vägdragningar i en annan nyans som korsar rakt över vatten och byggnadsstruktur, kanske avser det befintliga vägar som ska bort. De större vattenytorna är ljusblåa i kanterna för att sedan tona ut mot vitt i mitten. Vegetationen har olika nyanser av grönt med inslag av brunt.

Det ser ut som om det finns viss text med i planen men det går inte att avgöra vad det står. Texten följer främst vägarna.

Sammanfattning och reflektioner kring Knut Forsbergs bilder

Knut Forsberg hade en konstnärlig förmåga att upprätta vackra ritningar. Han disponerar arkets yta på liknande sätt i sina ritningar. I de tre ritningarna jag har studerat är samtliga kantade av en ram bestående av två linjer där den yttre är tjockare än den inre. Det finns också rubriker som talar om vad planerna föreställer. Ytan innanför ramen är väl utnyttjad och upptas till största del av planen men ändå med en del mellanrum så att det känns luftigt.

Färgskalan i planerna till Cederlunds villa och Karlbergs slott är likartad med återhållsamma ljusa färger medan det i planen till Skara är starkare och mer mättade färger. Eftersom jag bara har studerat tryckta kopior och av den orsaken att planerna är gamla och till viss del skadade och missfärgade är det svårt att avgöra hur färgerna tedde sig från början.

I planerna över Karlbergs slott och Cederlunds Villa finns det ingen text med i planerna. Inte i någon utav planerna finns det någon legend som förklarar förslaget närmare. Norrpilar finns inte heller med på ritningarna. Troligen är samtliga ritningar gjorda som presentationsmaterial. Stor möda och noggrannhet har lagts ner för att göra dem vackra och representativa vilket antagligen är för att bättre kunna sälja in förslaget till beställaren.

Till Karlbergs slott finns det bevarat en uppmättnings- och arbetsritning. Den är hopsatt av mindre ritningar och har troligen använts för inmätning av befintliga förhållanden. Det finns spår efter nålar och fördjupade linjer på planen. Träden är inventerade med artangivelser på svenska. För att markera olika saker på ritningen såsom träd som ska sparas, slänter och föreslagna dräneringsledningar använder sig Forsberg av olika färger. Sitt nya förslag skissar han upp med blyerts som sedan iordningställs genom att han drar de slutliga linjerna med en svart färg.⁵⁷ Detta är en annan sorts ritning än de som finns presenterade här och visar att planen för Karlbergs slott som jag har studerat främst är gjord för en presentation än som arbetsritning.

Forsberg illustrerar vegetation med en mörkare kulör än den omgivande marken. Vegetationen i sig har olika kulörer och valörer för att skapa liv och för att åstadkomma volym har han ibland lagt slagskuggor. I sin ritning till Cederlunds Villa i Stockholm har han använt sig av både plan och militärperspektiv. Här är därmed en del av vegetationen illustrerad så att det syns i perspektiv.

Vatten illustrerar Forsberg genom att lägga en blå nyans i kanterna på vattenspegeln och som sedan tonar ut mot mitten.

För att skapa djupverkan, ljus och skugga använder sig Forsberg av olika kulörer och valörer. Han utnyttjar också färgen för att markera vad som är viktigast men ändå sätta in platsen i ett större sammanhang. I exempelvis planen över Skara har innerstaden klara starka färger men för att markera att staden fortsätter målar han en struktur utanför i svagare färger. Det viktigaste i förslaget har fått starkare färger vilket gör det mer framträdande.

---

⁵⁷ Suneson, 2000, sid. 119.

Gunnar Martinsson

1924-

Gunnar Martinsson föddes 1924. Hans far dog i cancer när Gunnar Martinsson endast var fyra år gammal så han växte upp tillsammans med sin mor och en två år äldre syster i Kristianstad. När han var liten drömde Martinsson om att bli teckningslärare och för att senare kunna utbilda sig till detta vid Tekniska Skolan i Stockholm (Konstfack) började han studera vid en lägre ingenjörsskola. Efter sin examen från ingenjörsskolan fick han ett sommarjobb på Önnestads handelsträdgård. Han trivdes bra där och i stället för att studera i Stockholm började han en kurs på lantmannaskolan i Osby. Rudolf Abelins trädgård i Norrviken var ett av Gunnar Martinssons första möten med den högre trädgårdskonsten.⁵⁸

När han hade studerat färdigt i Osby praktiserade Martinsson på Weibulls, hos rhododendronexperten Erland Johansson och efter lumpen blev det praktik på Poulsens rosenplantskola i Danmark och senare på parkavdelningen i Stockholm. I Stockholm bodde han i Hagaparken och varje dag promenerade han över pelousen som Fredrik Magnus Piper ritade på 1700-talet.⁵⁹

Gunnar Martinsson blev kvar i Stockholm och började studera vid Experimentfältets trädgårdsskola 1945. Fyra år senare fick han en trädgårdsmästarexamen och blev anställd vid Småstugebyrån på Stockholms Fastighetskontor som framförallt sysslade med planer till egnahemsbyggare. Efter ungefär ett år sa Martinsson upp sig, han ville ut i Europa. Han och fästmön Ulla läste tyska och efter att ha gift sig flyttade de till Bern där han arbetade hos en trädgårdsanläggare. Efter att ha besökt en utställning i Stuttgart där Martinsson sett skickligt tecknade ritningar av den berömde trädgårdsarkitekten Otto Valentien bad han Valentien om att få jobba hos honom vilket han också fick. Det var fortfarande oroligt i landet eftersom Tyskland var ockuperat så efter fem månader åkte Martinssons till Rom.⁶⁰

I Rom fick Gunnar Martinsson arbete hos arkitekten Michele Busira Vici som jobbade i den italienska barocktraditionen. Efter en middag där Martinsson hade fått i sig dåliga ostron fick han tyfus och efter ett halvår i Italien återvände familjen till Sverige. Väl hemma igen sökte han till hortonomutbildningen på Alnarp men kom inte in. Istället fick han anställning i Stockholm på Sveriges då mest ansedda trädgårdsarkitektkontor hos Sven Hermelin och Inger Wedborn. På detta kontor arbetade Martinsson i fem år, han åkte även ner till Busira Vici och jobbade en del. Landskapsarkitekten Sven-Ingvar Andersson började också arbeta hos Hermelin och Wedborn och han och Martinsson trivdes mycket väl tillsammans.⁶¹

År 1955 blev Gunnar Martinsson uppmärksam i Tyskland när han vann andrapris om en park i Bremen. Förslaget sågs av en del som stötande radikalt och sättet han tecknade på som olämpligt modernt.⁶²

När Martinsson efter fem år slutade hos Hermelin och Wedborn öppnade han ett eget kontor. Nu fick Martinsson möjlighet att utveckla sin strävan efter att förenkla former, färger och

---

⁵⁸ Möller, 2006, sid. 28-30.

⁵⁹ Möller, 2006, sid. 31.

⁶⁰ Möller, 2006, sid. 32-34.

⁶¹ Möller, 2006, sid. 34-35.

⁶² Möller, 2006, sid. 35.

material. Detta blev ett nytt steg inom den svenska landskapsarkitekturen och bröt med den tidigare traditionen.⁶³

”En bok om trädgårdar” blev Gunnar Martinssons första bok. Den fick fina recensioner och behandlar förslag till planlösningar och idéer om bland annat växtval och färger.⁶⁴

Gunnar Martinssons genombrott kom 1958 när han tillsammans med arkitekten Klas Fåhraeus vann en tävling om Råcksta begravningsplats i Stockholm. Efter detta blev han erbjuden en plats på Konstakademien i Stockholm. Martinsson blev den förste landskapsarkitekten som gick arkitektutbildningen där. Under de tre åren på Konstakademien drev han också sitt kontor, satt i styrelsen för Svenska Slöjdföreningen och i redaktionen för tidskriften *Havekunst*. 1963 kom Martinssons andra bok ”Mitt hem och min trädgård” som han skrev och illustrerade tillsammans med inredningsarkitekten Lena Larsson. Även denna bok fick ett bra mottagande förutom trädgårdsarkitekten George Georgsens recension i *Havekunst*. Gunnar Martinsson tog mycket illa vid sig av detta och slutade i *Havekunsts* redaktion och svor att han inte skulle ge ut någon bok igen.⁶⁵

År 1964 blev Gunnar Martinsson erbjuden professuren i landskapsarkitektur på Tekniska Högskolan i Karlsruhe i Tyskland. Denna anställning hade han fram till 1993 och undervisade framförallt husarkitekter. Sitt eget svenska kontor behöll han fram till 1982 och han var praktiserande landskapsarkitekt vid sidan av anställningen vid högskolan och fick uppdrag i både Sverige och Tyskland.⁶⁶

Martinssons ritningar

Gunnar Martinssons illustrationer har en omisskännlig stil. Ritningsmaneriet som han använder i ritningar och teckningar med de exakta avbildningarna och tuschritningar som är mycket effektiva är ett signum för Martinsson⁶⁷. Han har kallats den första svenska modernisten inom landskapsarkitekturen⁶⁸. I Martinssons sätt att teckna kan hans förkärlek för modernismens former också skönjas. Illustrationerna är oftast i svartvitt och gjorda i tusch. Bilderna är för det mesta gjorda som linjeteckningar och har ett klart och rent uttryck.

Martinsson första dröm var att bli teckningslärare men så blev inte fallet. Han har dock använt sig väl av sin talang under sitt verkamma liv som landskaparkitekt. När Gunnar Martinsson arbetade hos Otto Valentien var denne ibland kritisk till att Martinsson förstörde sina fina teckningar med dålig textning. Därför stannade han uppe om kvällarna och övade på sin handstil. Under sin tid på Hermelins och Wedborns kontor illustrerade Martinsson vid sidan av böcker för Bonniers förlag om bland annat musik, rosor och jakt.⁶⁹

Förutom andras böcker illustrerade han även sina två egna böcker ”En bok om trädgårdar” och ”Mitt hem och min trädgård”. Böckerna innehåller planer över trädgårdar som oftast

---

⁶³ Isling, Suneson, 2000, sid. 269.

⁶⁴ Möller, 2006, sid. 35-37.

⁶⁵ Möller, 2006, sid. 37-38.

⁶⁶ Isling, Suneson, 2000, sid. 270-272.

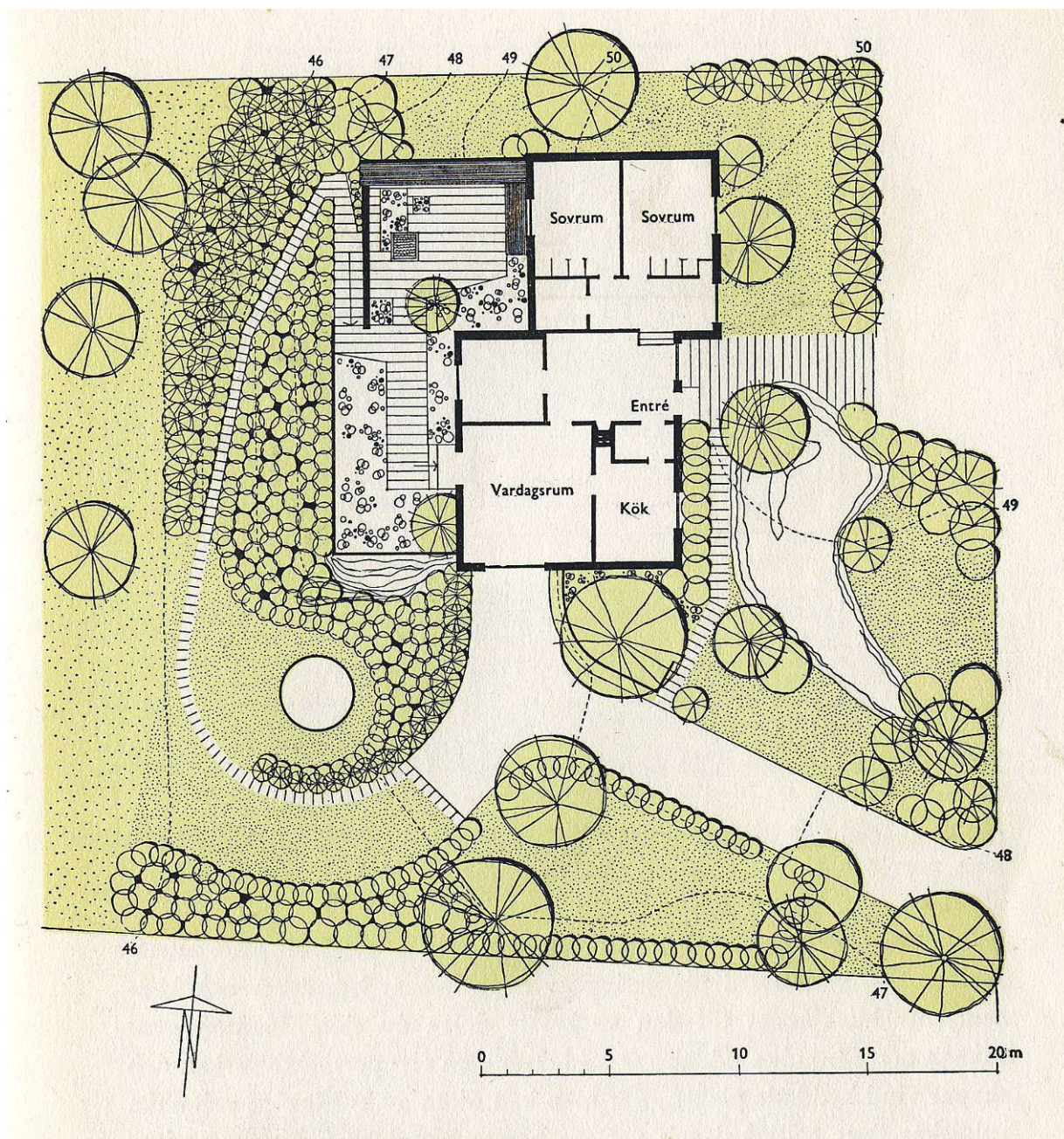
⁶⁷ Isling, Suneson, 1993, sid. 6-11.

⁶⁸ Isling, Suneson, 2000, sid. 269.

⁶⁹ Möller, 2006, sid. 34-35.

presenteras tillsammans med perspektiv och text. De omfattar också många växtillustrationer, detaljritningar och en del mer tekniska ritningar.

Figur 10. Terrassträdgård i svår terräng

Terrassträdgård i svår terräng

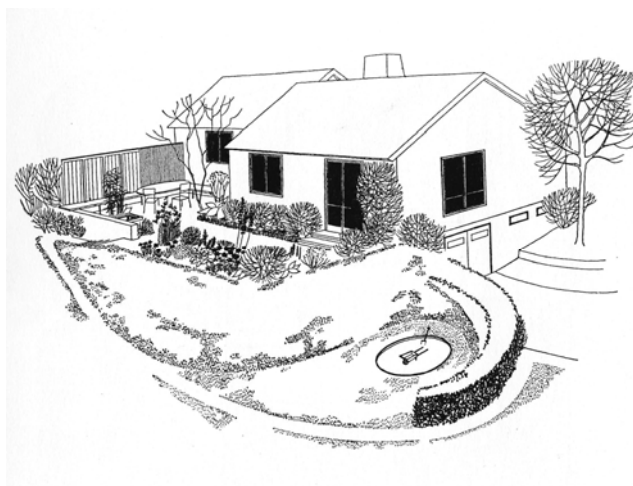
Denna plan finns med som ett exempel i Gunnar Martinssons bok ”En bok om trädgårdar”. Ritningen är över en tomt med svår terräng i Danderyd. Planen är presenterad tillsammans med ett perspektiv (figur 11) och en beskrivande text. I bokens början finns en legend med förklaringar som gäller för alla publicerade planer.

Ritningen är gjord i svartvitt men där all vegetation har fått en enhetligt ljusgrön färg med undantag för uteplatsens blomsterrabatter. Tomten innehåller ett bostadshus som trädgården är uppbyggd runt. På baksidan finns en plattlagd uteplats med ett plank med fasta träbänkar. Här finns också blomsterrabatter. I övrigt består tomten av plattlagda gångar, gräsytor, träd, buskplanteringar, häckar och en garageinfart.

Huset är ritat så att man ser rumsindelningen, ytterväggarna är bredast och med tunnare linjer för fönstren. I huset finns planens enda text där det är angett var entré, kök, vardagsrum och sovrum finns. Uteplatsens plank syns som ett svart streck och de fasta träbänkarna är tunna streck tät intill varandra. Det finns en stödmur vars sträckning utgörs av ett tjockare svart streck. På uteplatsen finns en liten vattenspegel som illustreras med ett vågmönster. De plattlagda ytorna har regelbundna stenar vilket visas med tunna raka streck med jämna mellanrum. Planens två trappor markeras med pilar.

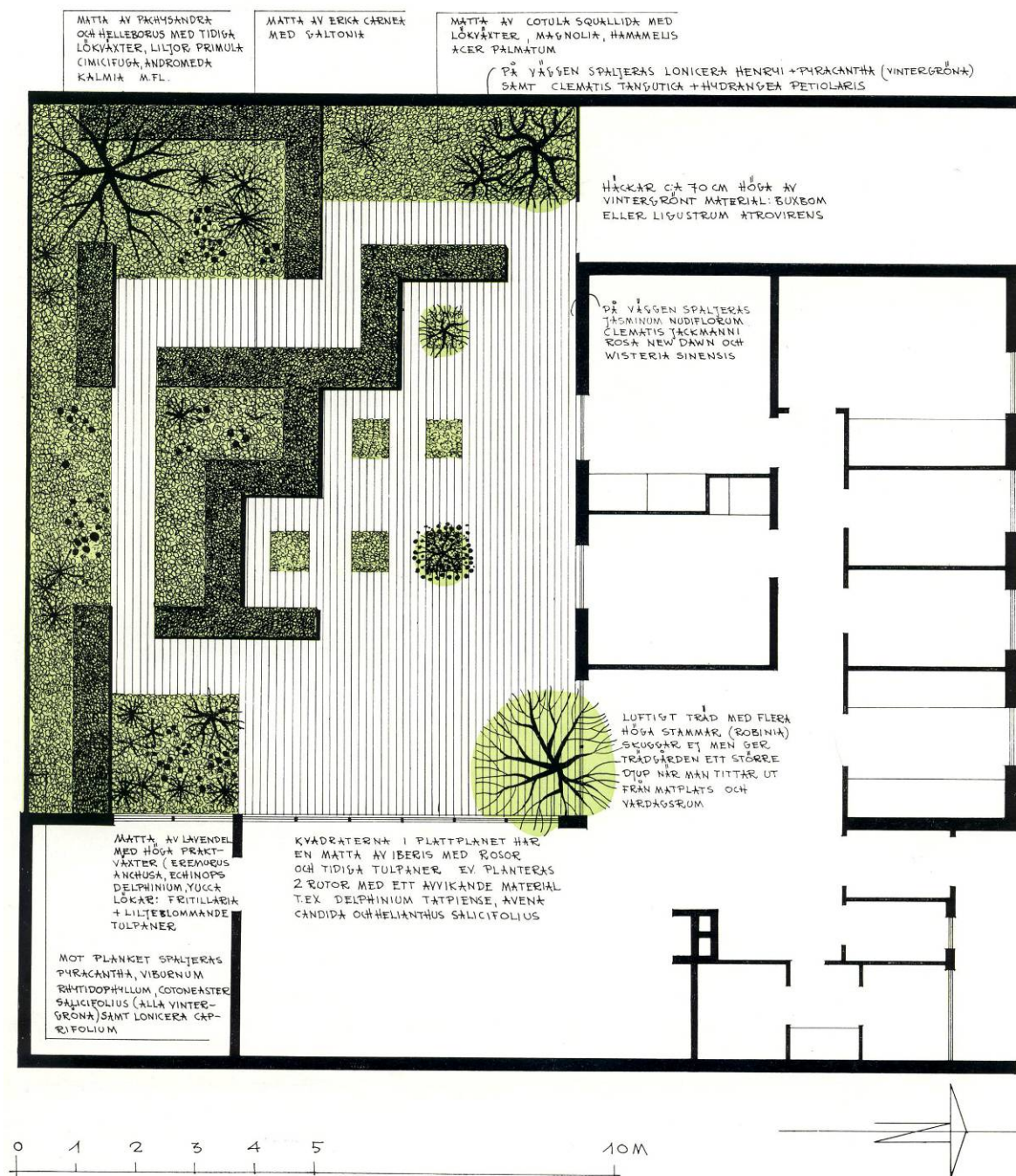
Blomsterrabatternas former är fyllda med små cirklar i olika storlek och vissa av cirkarna är ifyllda med svart. Det finns en sandlåda i trädgården som visas som en vit cirkel. Tomtens träd illustreras som cirklar med grenar som streck ut från mitten. Cirkarna är gjorda med två tät intilliggande linjer och träden har gjorts transparenta så att det som är under syns. Buskarna är gjorda på samma sätt som träden men med bara en ytterring och vissa har inga utritade grenar. Friväxande häckar markeras med små efterföljande cirklar som går in i varandra. Det finns lite skuggor i bilden då träd och buskar har fått en svart bredare linje i norr. Ljuset i bilden kommer från söder. Gräset är illustrerat som små tätt intilliggande prickar.

Streckande linjer på planen med siffror i ändarna markerar höjdkurvor. Det finns också en höjd på tomtens östra del. Nedanför planen till vänster finns en norrpil och till höger en skalstock.

Figur 11.

Figur 12. Trädgård inom fyra väggar

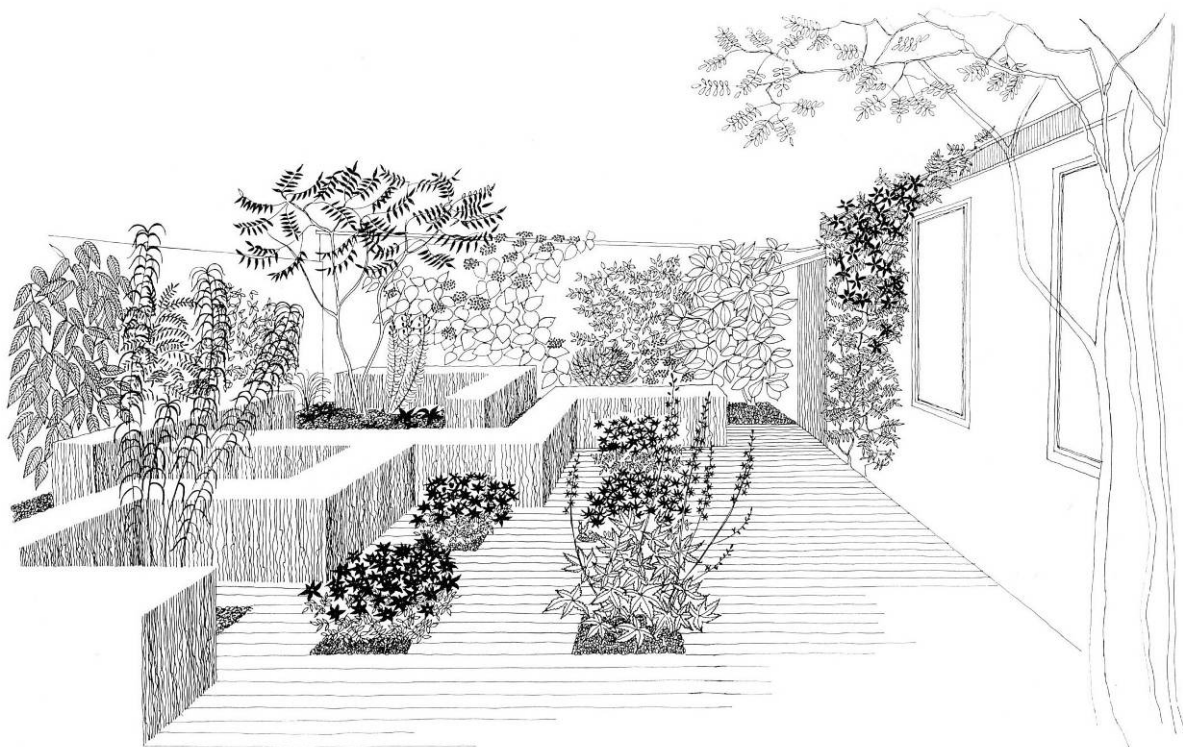
Trädgård inom fyra väggar

I Gunnar Martinssons andra bok "Mitt hem och min trädgård" som han gjorde tillsammans med Lena Larsson finns en rad olika exempel av trädgårdar förevisade. "Trädgård inom fyra väggar" presenteras tillsammans med ett perspektiv (figur 13) och en text.

Denna trädgård är ganska liten och finns vid ett hus med stora glaspartier. Tomten ramas in av plank och huset samt delas upp med hjälp av häckar. Ritningen är tryckt i svartvitt med en enhetlig grön färg över vegetationen. En stor del av ytan upptas av husritningen vars ytterväggar har den största tjockleken. Även innerväggarna är uppritade och husets fönster finns med som tre tunnare streck.

Trädgårdens träd är ritade utifrån en stam vars grenar blir allt tunnare och finfördelade. De är återgivna på ett sådant sätt att man kan se vad som finns under trädkronan. Buskarna är ritade på liknande sätt. Häckarna har strikta former där ytorna fylls med en struktur av ett tätt virrvarr. Trädgårdens mattor eller planteringsytor är fyllda med samma struktur fast glesare. Marken är täckt av plattbelagd hårdbränt rött tegel som visas i planen som ett randigt mönster.

I ritningen finns små texter skrivna med versaler, vissa med tillhörande pilar. Texterna förklarar planen och anger olika växter, somliga på svenska och andra på latin. Under ritningen finns en skalstock med meterangivelser samt en norrpil, planen är inte orienterad så att norr är uppåt.

Figur 13.

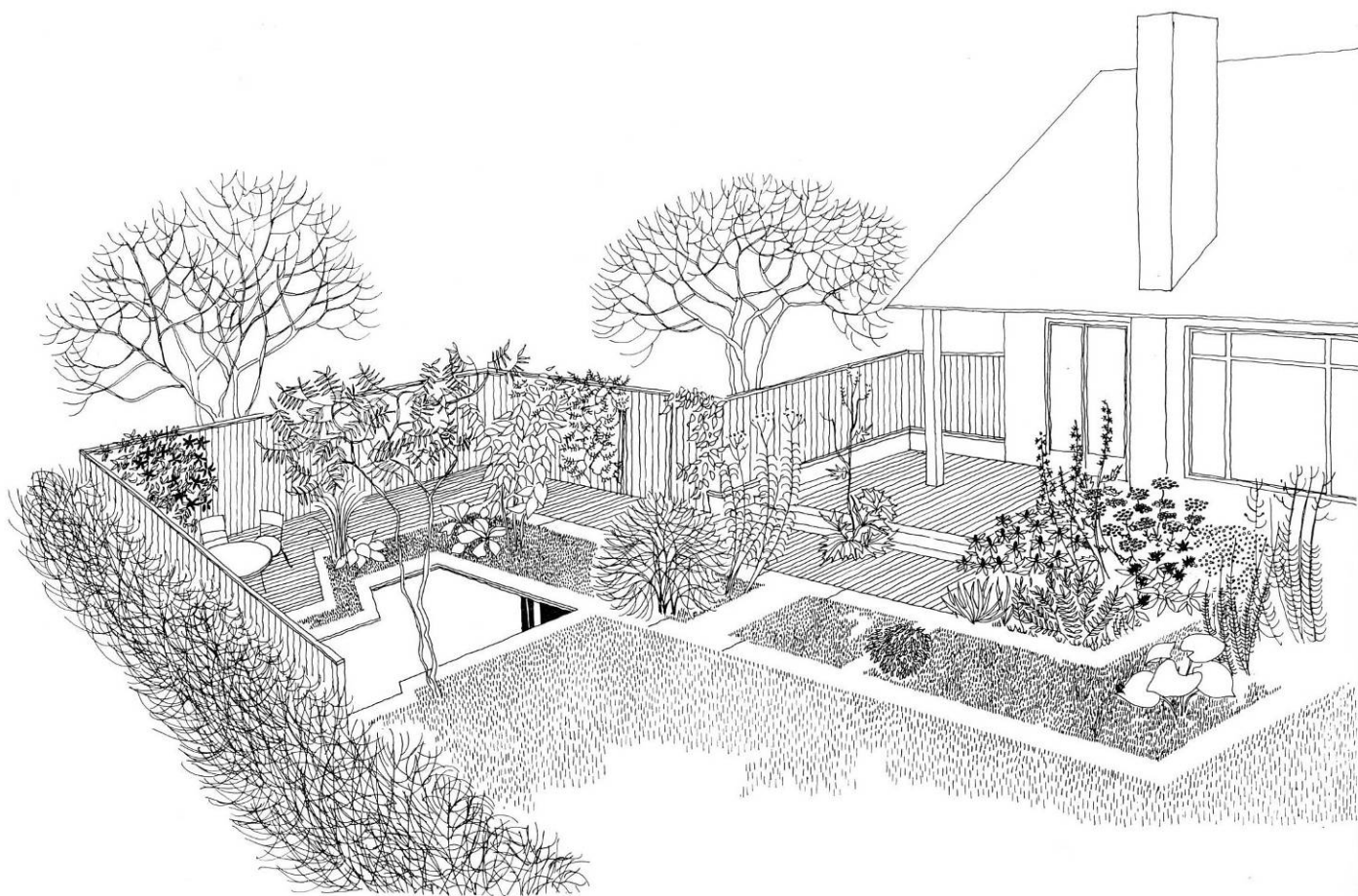
Gunnar Martinssons Trädgård

Planen visar Gunnar Martinssons egen trädgård på Ven. Ritningen är publicerad tillsammans med ett snitt i Lotte Möllers bok "Tre mästare, tre trädgårdar". Bilderna är svartvita och utan den gröna färgen för vegetationen som i de två andra planerna.

Trädgården innehåller bland annat ett lusthus, trädgårdsmöbler, plattlagda gångar, klippta häckar, träd, buskar och marktäckare. Tomten har ingen gräsmatta. Ritningen begränsas av de häckar som följer tomtgränsen. Huset är ritat så att skorstenen och takets vikningar syns. Träden redovisas som cirklar med en eller flera mindre cirklar i mitten som symboliserar stammen/stammarna. Träden görs transparenta så att det som är under kronorna syns. Buskarna och häckarna har kanter som är svagt vågformade. Ytorna för marktäckare och perenner är de enda som har en heltäckande struktur som består av ett virrvarrs-mönster. Dessa ytor uppfattas som mörkast i bilden. Den mark som är belagd med rutmönstrade plattor betecknas med tvärstrecken i ritningen. Det finns flera trappor i trädgården vilka markeras med pilar i planen. Utemöblerna är ritade som möbler vanligtvis brukar se ut i plan med linjer för rygg- och armstöd.

Planen innehåller en del text vilket skrivs med versaler. För att förtydliga har text använts till bland annat olika växtmaterial, måttuppgifter och olika byggda element i trädgården. Under ritningen finns en skalangivelse (skalan är inte rätt återgiven här).

Snittet visar bland annat trädgårdens kupering med trappor, häckar, träd samt ett lusthus. En människofigur till vänster hjälper till att avgöra skalan. Snittet förtydligar det som är återgivet i planritningen.

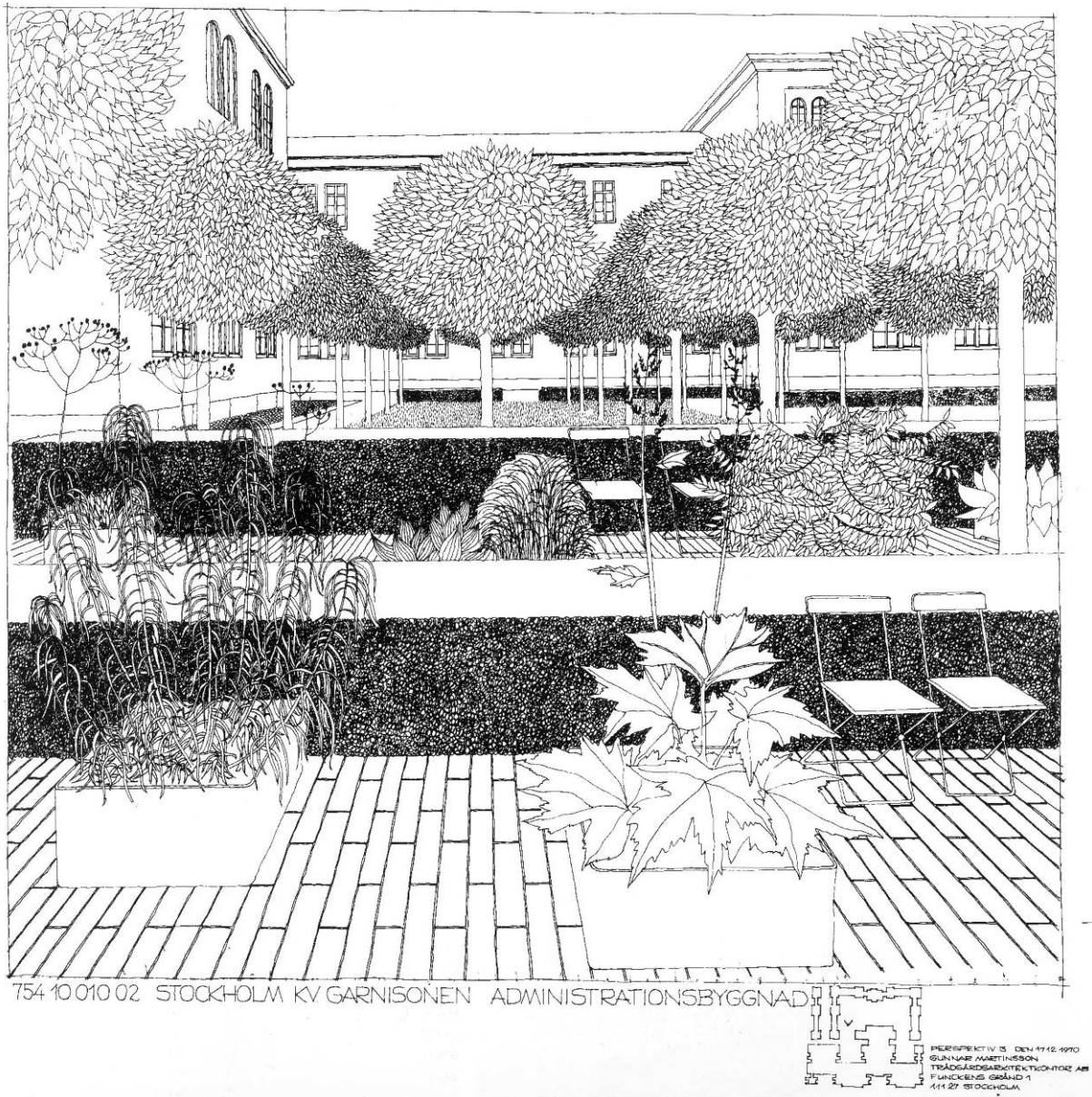
Figur 15. Liten trädgård

Liten trädgård

I ”Mitt hem och min trädgård” av Lena Larsson och Gunnar Martinsson finns denna illustration av en liten trädgård publicerad. Bilden är ett fågelperspektiv och är gjord som en linjeteckning.

Bilden avslutas till höger av en osynlig kant där alla linjer slutar. Nederkanten avslutas också ganska tvärt men utan någon direkt rak linje. I övrigt följer bilden tomtens gräns och huset. Trädgården ramas in av ett plank och en häck och består bland annat av rabatter, en uteplats, en damm och gräsmatta.

Gräsmattan är illustrerad med små streck som blir kortare och tätare ju längre bort från betraktaren man kommer. Kanterna till planteringarna begränsas inte av streck utan gräset är ritat på ett sådant sätt att de följer formerna och kanterna uppfattas som raka. Planteringarna innehåller skilda sorters växter som illustreras med olika former och uttryck. Träden precis utanför tomten och häcken är ritat som ganska detaljerade grenverk men utan blad även om de andra växterna i bilden tyder på att det är sommar. Vattnets yta i dammen är helt vit så när som på tre lite mindre svarta områden. Markbeläggningen är redovisat som ett randigt mönster som följer perspektivets regler och vars ränder blir tätare ju längre bort i bilden man kommer.

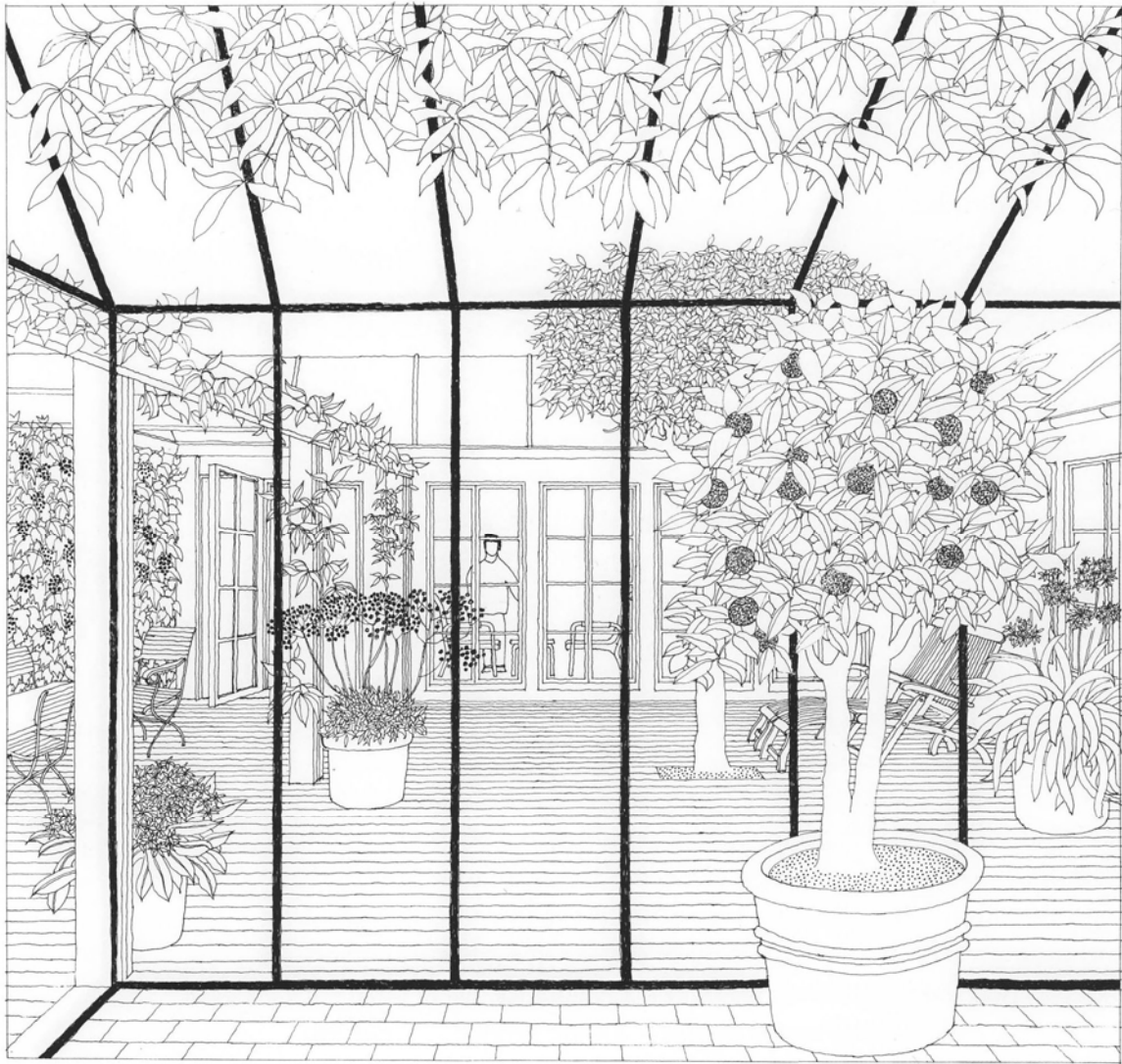
Figur 16. Garnisonen, Stockholm

Garnisonen, Stockholm

Detta perspektiv av det centrala gårdsrummet i Garnisonen i Stockholm är gjort 1970 av Gunnar Martinsson. Bildens yta är nästan helt täckt och begränsas av en tunn ram.

Gården innehåller planteringskärl med växter, sittplatser, klippta häckar och träd i strikta rader. I bakgrunden syns Garnisonsbyggnaden. Perspektivet är gjort i ögonhöjd som om man stod på platsen. Bilden är till största del en linjeteckning. Det som uppfattas som mörkast i bilden och som skiljer sig ifrån det övriga är de tvärsgående häckarnas sidor som har ett tätt virrvarrs-mönster. Häckarnas ovansidor är helt vita vilket skapar en stor kontrast. Trädens kronor är tecknade med varje blad för sig. De träd som är närmast betraktaren uppfattas som ljusast eftersom bladen är större och det blir längre avstånd mellan linjer. Bladlinjerna på träden längst bort blir täta vilket gör att de upplevs som mörka. De finns ett antal andra sorters växter på platsen som är placerade i planteringskärl och som är ritade så att de olika karaktärerna framträder. Stenarna i markbeläggningen i framkant ligger inte kant i kant utan är redovisade med tunna fogar emellan. Beläggningen bakom den första häcken har inga horisontella linjer utan bara längsgående streck. Gräsmattan bakom den andra häcken är redovisad med täta, korta små streck tillsammans.

I nederkant utanför bildens ram finns ett nummer och en titel till vad perspektivet föreställer. I det högra hörnet finns en plan över Garnisonsområdet och en markering (V) var perspektivet är tagit ifrån. Bredvid finns uppgifter när bilden är gjord samt adressen till Gunnar Martinssons Trädgårdsarkitektkontor. All text är skriven med versaler.

Figur 17. Uterummet

Uterummet

Denna bild är publicerad i Lotte Möllers bok ”Tre mästare, tre trädgårdar. Uterummet är en omarbetning av ett förslag Gunnar Martinsson gjorde 1960 tillsammans med inredningsarkitekten Tord Kempe och arkitekten Douglas Dahlberg. De vann en tävling om ett uterum som kunde förvandlas i takt med att en familjs behov förändras med småbarn, tonåringar och pensionärsliv. Detta perspektiv är gjort 45 år senare när Martinsson fått en annan syn på pensionärslivet och insett att det fortfarande kunde gå livligt till på gården med umgänge, fester, barn och barnbarn.⁷⁰

Bilden begränsas och avslutas med en tunn ram. Perspektivet är gjort i ögonhöjd inifrån ett glasat rum med utsikt över ett uterum. Uterummet består av någon slags markbeläggning, sittplatser, ett träd, klängväxter och krukor med olika plantor. Glasrummets golv har en stenbeläggning och det finns klättrande växter i taket och ett mindre träd i en kruka. Från glasrummet ser man också in i huset vars fönster går ända ner till golvet. Där inne skymtar några möbler och en person som tittar ut.

Perspektivet är en linjeteckning där alla linjer har samma tjocklek med undantag för glashusets stomme som är kraftigare. På grund av att linjetjockleken är densamma uppfattas de delarna som har en tätare struktur av linjer såsom trädets bladverk och blommorna i krukorna som mörkast. Markbeläggningens linjer följer perspektivets principer och blir tätare ju längre bort från betraktaren man kommer. Växterna är tecknade med olika karaktär så att det till exempel framgår att ena väggen är täckt med vinrankor och att en utav krukorna innehåller Agapanthus. Den bara jorden har ett mönster av täta prickar.

---

⁷⁰ Möller, 2006, sid. 36-39.

Sammanfattning och reflektioner kring Gunnar Martinssons bilder

Gunnar Martinsson har behållit sin stil genom åren med de svartvita linjeteckningarna. Ofta är bilderna helt svartvita men i hans två böcker "En bok om trädgårdar" och "Mitt hem och min trädgård" har vegetationen på planerna färglagts med en och samma enhetliga ljusgröna färg.

Husen har ofta en ganska stor betydelse i Martinssons planer. Trädgårdarna utgår ifrån huset och utformningen beror bland annat på rumsindelningen och var fönster och dörrar finns. Genom att rita ut innerväggarna, fönster, dörrar och skriva ut vilka rum som är vilka görs detta tydligt i planerna.

Efter råd från Otto Valentien att inte förstöra sina fina teckningar med dålig textning övade Martinsson upp sin handstil. I alla de planer och teckningar som jag har sett och där texten inte är maskinskriven textar Martinsson med en tydlig handstil i versaler.

Förståelsen av Gunnar Martinssons planritningar underlättas när de visas tillsammans med perspektiv och text. Hans perspektiv är skickligt gjorda och genom att använda perspektiv i ögonhöjd blir känslan av hur en plats uppfattas starkare. För mer översiktliga bilder blir fågelperspektivet ett bättre redskap.

Sättet som Martinsson ritar markbeläggningar på med ett randigt mönster kan lätt uppfattas som om det består av trädäck men i själva verket är det stenbeläggningar.

Martinssons kärlek till växter kan ses i alla de teckningar han har gjort där man ofta kan avgöra vilken släkt växten tillhör. Istället för att teckna ett träds krona som en enhet ritar han varje löv för sig, ibland lämnar han dock kronorna helt bara även om de andra växterna i bilden tyder på att det är sommar. Årstidsväxlingarna är annars något som tas upp i Martinssons bilder i exempelvis "Mitt hem och min trädgård" där han illustrerar vegetation och dess kvalitéer under olika perioder av året.

Träd i plan illustrerar Gunnar Martinsson oftast som cirklar med en mindre cirkel eller prick i mitten för markeringen av stammen. Ibland markerar streck från mitten trädets grenar. Då och då ritas träden med en större detaljrikedom med grenar om skalan på planen är större. Träden görs ofta transparenta för att det som är under ska kunna anges.

Skuggor är inget som är framträdande i Martinssons bilder. I sina planer använder han sig ibland av det genom att låta linjerna bli bredare åt ett håll. Ofta används en penna med samma tjocklek i hela bilden vilket gör att den struktur och de element som har linjerna tätast uppfattas som mörkast.

Avslutning och Reflektioner

Fredrik Magnus Piper, Knut Forsberg och Gunnar Martinsson har var sitt eget uttryck i sina ritningar och bilder. Martinssons bilder är de som skiljer sig mest från de två andra. Han gör oftast linjeteckningar i svartvitt medan Piper och Forsberg gärna arbetar med olika valörer och färg. De planer som Martinsson har gjort uppfattas som mer strikta och tekniska med de precisa formerna. Planerna kan också upplevas som lite platta då de inte innehåller olika valörer eller volymstudier.

På många sätt speglas tiden i ritningarna både innehållsmässigt och sättet de är gjorda på. Exempelvis är det i Pipers planer många mjuka former, fri vegetation och slingrande gångar som var kännetecknande för den engelska romantiska parken vilken var mycket populär under 1700-talet. Detta återges därefter med friare penn- och penselföring. Martinssons bilder däremot innehåller mer rätta linjer och geometriskt formspråk som var viktigt under modernismen. Detta återspeglas med distinkt pennföring och rena former.

Både Piper och Forsberg blandar plan och perspektiv i vissa av sina ritningar. Jag har dock ej funnit några ritningar av Martinsson där han använder sig av både plan och perspektiv. Studerar man planer från 1600-talet och 1700-talet var det ganska många som använde sig av både plan och perspektiv i sina ritningar, exempelvis Nicodemus Tessin d.ä., Carl Hårleman och Carl Fredrik Adelcrantz. Även från 1800-talet har jag sett en del exempel med blandningar av plan och perspektiv. Detta påverkade och inspirerade säkert hur Piper och Forsberg utformade sina ritningar. Adelcrantz var ju dessutom en utav Pipers lärare. Jag har inte hittat så många ritningar från 1900-talet med denna teknik även om det säkert finns exempel från denna tid också.

Något som Piper och Martinsson har gemensamt är att de presenterar en del av sina planer tillsammans med exempelvis snitt, perspektiv eller detaljer. Detta tycker jag gör förståelsen för utformningen mycket tydligare. Läsbarheten ökar också för dem som inte har träning i att läsa kartor och planer. Att presentera sina planritningar tillsammans med andra sorters bilder använder man sig ofta av idag också. När jag pratade med Gunnar Martinsson på telefon för att få hans medgivande till att ha med bilderna i uppsatsen kommenterade han just detta att han ofta presenterar planerna tillsammans med perspektiv. Efter att ha insett att beställare och andra som inte hade träning i att läsa planer och olika skalor inte förstod ritningarna började han rita perspektiv som komplement.

Det har varit svårt och vanskligt att bedöma färgerna i Pipers och Forsbergs ritningar. Många aspekter spelar in i hur färgskalan har återgetts i de böcker jag har studerat bilderna. Eftersom originalen nu är mycket gamla och kan ha skadats och missfärgats, vilket också kan ses på vissa återgivna bilder, är det inte självklart hur färgerna tedde sig från början. Hur bilderna sedan är fotograferade eller skannade till böckerna har också betydelse. Trycket och papperskvaliteten är också av vikt för hur färgerna återges.

Akvarell har länge varit ett medium för att färglägga ritningar och göra målningar. Både Piper och Forsberg använder sig mycket av denna teknik för att skapa vackra och representativa bilder. Än idag används akvarell till presentationer av landskapsarkitektur.

Fredrik Magnus Piper var mycket produktiv när det gäller att skapa ritningar och bilder. Eftersom han testamenterade sin konstnärliga samling till Konstakademien finns många av

hans verk kvar och dokumenterade. Det är mycket som är känt om Piper, hans liv och verk och det har inte varit några problem med att hitta information eller publicerade bilder. Knut Forsberg däremot är inte lika känd som sin föregångare och det finns inte heller så många publicerade verk eller mycket skrivet om honom. En av anledningarna till detta kan vara att han emigrerade till USA. Gunnar Martinsson tillhör vår samtid och det finns en hel del skrivet om honom som är publicerat tillsammans med exempel av hans bilder. Eftersom Martinsson illustrerade sina två egna böcker finns det ett rikt material att hämta där.

De bilder som är presenterade i denna uppsats har mestadels varit presentationsmaterial eller verk som är tänkta för publicering. Bakom alla dessa bilder döljer det sig förmodligen många utkast och skisser. Jag tycker det är intressant hur ritningar och illustrationer behandlas och vad som sparas till eftervärden och av vem. Vad är värt att bevara? Att så mycket är känt om Piper och att många av hans verk är bevarade beror till stor del på att han donerade sin samling till Konstakademien.

Komponenterna i bilderna tillhörande landskapsarkitekturen är ofta desamma, med vegetation, vatten, vägar, byggnader mm. Även om ideal och utformning förändras så är byggnadselementen ofta liknande. Med inspiration och studier av äldre ritningar kan man lära sig mycket om hur en bild byggs upp och hur de olika byggnadselementen kan illustreras. Exempelvis kan Pipers sätt att använda olika kulörer och valörer samt sättet att blanda perspektiv och plan bli en inspirationskälla för hur bilder kan göras idag. Samma tekniker behöver inte användas för tillämpning utan bilderna kan skapas med till exempel datorns hjälp.

Under utbildningen till landskapsarkitekt arbetar vi en hel del med bilder men undervisningen har inte varit så omfattande när det gäller olika tekniker, gestaltningssätt och layout. Ofta är det upp till studenterna själva att utveckla och testa nya sätt att göra bilder. Särskilt det handritade och målade har kommit i skymundan när allt fler väljer att använda datorn som hjälpmedel istället. Jag har dock hört från lärare att det vore önskvärt med ett större fokus på att skissa och rita för hand. Detta kan nog gälla både som arbetsmetod och för presentationer.

Hur illustrerar då landskapsarkitekter idag den nya landskapsarkitekturen? Många av de förslag och referenser man ser är skapade med datorns hjälp. Vissa är så skickligt gjorda att de kan tas för fotografier. Kanske blir det lättare att sälja in ett förslag till en beställare när det ter sig så genomarbetat och verkligt. Med datorn är det relativt enkelt att skapa proffsiga bilder men självklart krävs det mycket kunskap och övning för att kunna göra riktigt bra illustrationer. När det gäller planer och arbetsritningar är CAD det verktyg som används mest och det krävs nästan alltid att man ska kunna detta när man kommer ut på arbetsmarknaden. Med CAD har man många möjligheter och kan skapa en mer exakthet än med ritningar gjorda för hand.

Jag tror aldrig datorillustrationerna kommer att ta över helt från det handgjorda även om de förmodligen kommer vara det dominerande i uppdrag och presentationer. Det handritade och skissade kanske i framtiden främst kommer vara ett verktyg i början av en arbetsprocess för att undersöka idéer och förslag.

Referenser

Harris, John, F.M. Piper och hans studier av engelska trädgårdar i *Fredrik Magnus Piper: Texter och kommentarer, Beskrifning öfwer Idéen och General-Plan till en Ängelsk Lustpark författad åren 1811 Och 1812 af F.M. Piper*, red. R. Millhagen, Byggförlaget, Stockholm, 2004.

Hernmarck, Agneta, Sandström, Birgitta, Katalog i *Fredrik Magnus Piper och den romantiska parken*, red. K. Lindegren, Kungl. Akademien för de fria konsterna, 1981.

Isling, Bengt, Suneson, Torbjörn, En stark form och en violin i *Utblick Landskap*, 4:1993, sid. 6-11.

Isling, Bengt, Suneson, Torbjörn, Gunnar Martinsson i *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*, red. T. Andersson, T. Jonstoj, K. Lundquist, Byggförlaget, Stockholm, 2000.

Karling, Sten, Från Tessin till Piper, Trädgårdskonst i Sverige under ett sekel i *Fredrik Magnus Piper och den romantiska parken*, red. K. Lindegren, Kungl. Akademien för de fria konsterna, 1981.

Larsson, Lena, Martinsson Gunnar, *Mitt hem och min trädgård*, Tidens förlag, Stockholm, 1963.

Martinsson, Gunnar, *En bok om trädgårdar*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm, 1957.

Möller, Lotte, *Tre mästare, tre trädgårdar, Per Friberg, Gunnar Martinsson, Sven-Ingvar Andersson*, Natur och Kultur, Stockholm, 2006.

Nationalencyklopedin, www.ne.se
Uppslagsord: konduktör, Överintendentsämbetet, överintendent, preses

Nolin, Catharina, *Till stadsbornas nytta och förlustande*, Byggförlaget, Stockholm, 1999.

Olausson, Magnus, *Den Engelska parken i Sverige under gustaviansk tid*, Piper press, Byggförlaget, Stockholm, 1993.

Olausson, Magnus, Fredrik Magnus Piper i *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*, red. T. Andersson, T. Jonstoj, K. Lundquist, Byggförlaget, Stockholm, 2000.

Olausson, Magnus, Fredrik Magnus Piper, mannen och verket samt En praktiker blir teoretiker i *Fredrik Magnus Piper: Texter och kommentarer, Beskrifning öfwer Idéen och General-Plan till en Ängelsk Lustpark författad åren 1811 Och 1812 af F.M. Piper*, red. R. Millhagen, Byggförlaget, Stockholm, 2004.

Palmqvist, Marie, Ungkarlsklubbens utsikt i *Utblick Landskap*, 3:1992, sid. 33-37.

Suneson, Torbjörn, Knut Forsberg i *Svensk Trädgårdskonst under fyrahundra år*, red. T. Andersson, T. Jonstoj, K. Lundquist, Byggförlaget, Stockholm, 2000.